رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

نُبذَةٌ فِي العَقِيدَةِ الإِسْلَامِيَّة (شَرْحُ أُصُولِ الإِيمَانِ) | فولاني | Pulaar

Jubbannde e fiɓnde (islaamiyaŋkoore)

E kuɗol ceernaajo teddudɔ keewɗo ganndal
Muhammad ɓi y saalih al usaymiin
Allah o yaafoo ɗum e jipaaɓe e juulɓe fof

نُبذَةٌ فِي العَقِيدَةِ الإِسْلَامِيَّة (شَرْحُ أُصُولِ الإِيمَانِ)

Jubbannde e fiɓnde
(islaamiyaŋkoore)

بِقَلَم فَضِيلَة الشَّيخ العَلَّامَة

مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ العُثَيمِين

غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلِوَالِدَيْهِ وَلِلْمُسْلِمِين

E kuɗol ceernaajo tedduɗo keewɗo ganndal.
Muhammad ɓi y saalih al usaymiin.
Allah o yaafoo ɗum e jipaaɓe e juulɓe fof

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Jubbannde e fiɓnde (islaamiyaŋkoore)

En puɗɗorii e innde Allah, jurmotooɗo yurmeende, keerorɗo yurmeende

Tiitoode nde

Kala jettooje na ngoodani allah. en njettan mo, faftinoroɗen' ɗum, nja'afnoɗen, nduɗtoɗen e mum, Mooloroɗen allah e bone woŋkiiji'men, e e golleeji men bondi, Kala mo allah feewni majjinoowo ɗum ala, e mo majjini peewnoo mo ala, Miɗa seedo deweteeto fof ala so wonaa Alla go'oto mo ala deento, Miɗa seedo Muhammad ko maccuɗo mum ko nelaaɗo mum, Alla juul e mum, juula dow sahabaaɓe mum, e koreeji mum, e kala jokkuɗo ɓe dow moyƴere, hisnaɓe.

Caggal ɗuum: ganndal ngo'otunmbaaku (tawhiid) ɓuri gannde fof, ɓuri ɗe fof mawnude fotde, ɓuri ɗe fof tilsude ɗaɓɓere; sabi yo ɗum anndude Alla toowɗo, e innɗe mum, e hakkeeji mum dow jiyaaɓe mum, sabi wo gal omtirgal laawol fa'ade e Alla toowɗo, wo ngal erseesi sariyaaji Alla.

Ngam ɗuum: nulaaɓe kawri dow noddugol fa'ade e mum), ALLAH toowɗo o wi'i:

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ٢٥﴾

(Min nelay ye'eso ma nulaaɗo fof so wona min mbahyina feede e mum wii'de ndeweteeɗo fof ala so wona min, ndeweekam) (Al Anbiyaa:25).

O seedanii hoore mum ngo'otaagu, maleykaaji mum e joom'en gannde ceedanii'o ɗum, Alla toowɗo o wi'i:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ١٨﴾

(Allah seediima dewreteeɗo e ngooga ala so wona kaŋko, maleykaaji e joom'en ganndal ceediima ɗum, o ñiimnuɗo nuunɗaal hakkunde tagore makko, deweteeto ala so wana kaŋko, ko jaaliiɗo o ñeeñɗo) (simoore aal immraan:18).

de wonno ɗum fii ngo'otunmbaagu Allah) na waɗɗi juulɗo kala himmirde anndinkinaade, e anndinde, e miijaade, e haɓɓude ɗum; ngam o diina mum dow erseesi seniiɗo, e deeyʼre e kisɗo; fa o welira hoore e tinomajjum.

Allah woni kawrindinoowo e ñeeñal

Binndu ɗo o

Diine islaam.

Diine islaam : woni diine mo allah neliri Muhammad juulde e kisal won e mum allah waɗika timmooɗe diinaaji, o hiɓɓinanika jiyaaɓe mum, o timmini dow maɓɓe dokke, o yarraniiɓe'ka diina, fay go'oto jaɓantaake diine wokka ko wona kaŋko,

allah toowɗo o wi'i:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾﴾

(Muhammad wona abba fay go'oto e worɓe mon ko no, yo o nulaaɗo Allah o timmooɗe annabaaɓe, Allah heray ana anndi kala hu'unde fof) (al ahjaab:40).

Allah toowɗo wi'i:

﴿...ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا...﴾

(hannde mi hiɓɓinanii'on diina mon mi timminii ne'ema' am dow mon mi welanaa on diine islaam) (Al maa'ida:3).

Allah toowɗo o wi'i:

﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ...﴾

(diine allah ko alsilaam tan). (Aal immraan:19).

Allah toowɗo o wi'i:

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾﴾

(kala ɗaɓɓuɗo diine ka wona islaam jaɓantaake , joomum jeyete e fedde mursuɓe to la'akhara) (Aal immraan:85).

Allah toowɗo waɗɗini dow kala yimɓe ɓe ndewira Allah diine islaam, o wi'ani nulaaɗo, juulde e kisal won e mum:

﴿قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحۡيِۦ وَيُمِيتُۖ فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِيِّ ٱلۡأُمِّيِّ ٱلَّذِي يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُونَ ١٥٨﴾

(Wi'i: ey yimɓe miin ko mi nulaado Alla fa'ade e mon on fof oon mo woodani ɗum laamu kammuuji e leydi, deweteeɗo fof ala si wonaa kaŋko imo wuurna imo maayna, de ngooŋɗinnee Alla e nulaaɗo mum annabiyamme humambinne oon gooŋɗinɗo Alla e konngudi mum tokkee o yahma moomɗon kanditoɗon.) (Al aaraaf:158).

arii e sellunde Muslim: ga Abuuhurayra Allah wele ɗum e nulaaɗo juulde e kisal won e mum o wi'i:

«وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ».

" mi hunorike mo woŋki Muhammad woni e juungo mum fay go'oto nanataakam e ndee leñol so o yahuuidiyaŋke ma annasaaraŋke o maaya tawa o goondinaani ko neliraami ɗum so wana tawa omo jeyaa e naatooɓe yiite ".

Gooŋɗin'de'o woni: jaɓde ko o addi e ɗowitaade ɗum, wona jaɓde tan; ɗum wadi so abuu ɗaalib wona jaɓandɔ nulaaɗo juulde e kisal won e mum wondude e jaɓgolgol makko ko nulaaɗo addi, e seedagol mum wo ka diina ɓurka e diinaaji.

Diine islaam: ana mooɓi kala mosalaaji ɗi

diinaaji gardiidi mooɓi, islaam ana heertorii gasde e kala jamaanu e kala nokku e kala leñol, Allah toowɗo on wi'ani nulaaɗo mun:

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِ...﴾

(Min jippinii fa'ade e maɗa deftere e ngooga nde gooŋɗinnde ɗum ko woni e yeeso mayre e dewtere nde jaaliinde dow mayre) (Al maa'ida: 48).

Ko firti laatagol diinakaa na gassa e jamaanu kala e nokku kala eleñol kala woni: nanggudeka riwtataa mosalaaji leñol ley kala jamaanu ma nokku, ɗum jaati woni moyʏ'uki makka, ɗum hollataa wiide ika leeyɗana(tookkana) jamaanu maa nokku maa tommotaare fuf, hono no yoga e yimɓe miijirtanii.

Diine islaam: o woni diine ngooga ka allah (fodanii) nannguɗo ɗum nangugol e ngooga kala, na'o faabo ɗum, o yowaɗum dow tanaa mun, Allah toowɗo on wi'i:

﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ٩﴾

(Kaŋko nuldo nulaaɗo mum e pewal diina goonga nga' jaaltinaka dow diinaaji fof, hay nde sirkotooɓe ngañi.) (Assaffi:9).

Allah toowɗo on wi'i:

﴿وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَيَسۡتَخۡلِفَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ كَمَا

ٱسۡتَخۡلَفَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمۡ دِينَهُمُ ٱلَّذِي ٱرۡتَضَىٰ لَهُمۡ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّنۢ بَعۡدِ خَوۡفِهِمۡ أَمۡنٗاۚ يَعۡبُدُونَنِي لَا يُشۡرِكُونَ بِي شَيۡـٔٗاۚ وَمَن كَفَرَ بَعۡدَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٥٥﴾

Alla fodani ɓeen gooŋɗinɓe e mon ɓe ngolli golleeji lobbi wallaahi na o loomtinɓe e leydi hono no o loomtinirnoo ɓe adiiɓe maɓɓe wallaahi na o huɓinanɓe diina maɓɓe mo wela o wattintanɓe caggal kulol maɓɓe hoolaare, ɓe ndewa kam de ɓe kawrondirataa kam hay hu'unde, de oon keefordinɗo caggal ko hala ɗum wo ɓeen woni faasiqiiɓe (yaltuɓe e ɗowtaare).) (Nuur:55).

Diina islaam: ko fiɓnde), e sariya, mo timmi e fiɓnde,e sariyaaji:

1- homba yamira ngo'otumaagu Allah i haɗa sirku(waɗdude Allah deweteeɗo goɗɗa).

2- Mo yamira ngooga mo haɗa fenaande.

3- Mo yamira nuunɗal i haɗa tooñange, nuunɗal woni fotndude hakkunde ko nanndi e seerndu'de ko luuttondiri, nuunɗal wona poondal timmugal hono no yoga e yimɓe wiiratanii saanga mo e ɓe wi'a: diina islaam ko diina potal e bellital, foonddude hakkunde luttondirɗe ko tooñange islaam waɗataa ɗum, yettataa baɗɗo'ɗum.

4- Mo yamira hoolaare i haɗa njamfa.

5- Mo yamira huuɓnude aadi mo haɗa firtude ɗum.

6- i yamira moyʏan'de) jipnaaɓe, i haɗa

ƴaggan'deɓe.

7- i yamira jokkude enɗam - ɓen woni ɓattiiɓe - i haɗa taƴorma.

8- Mo yamira moƴƴin'de koddigal bonnude ɗum haɗa.

E tongude: islaam i yamira kala jikku ɓurɗo i haɗa kala jikku ja'asɗo . yamira kala golle lobbo, ana haɗa kala golle bonnɗo.

Allah toowɗo wi'i:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ٩٠﴾

(Allah i yamira jaadilal e moƴƴinn'de omo haɗa faasikaagu e paŋkari e tooñange, omo waajoo'on yaama miccoɗon) (an nahal:90).

Dosɗe islaa.

Dosɗee islaam: ɗi o maho'too dow mum, ko joyi:

مَذْكُورَةٌ فِيمَا رَوَاهُ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةٍ: عَلَى أَنْ يُوَحَّدَ اللَّهُ - وَفِي رِوَايَةٍ: عَلَى خَمْسٍ -: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصِيَامِ رَمَضَانَ، وَالْحَجِّ». فَقَالَ رَجُلٌ: الْحَجُّ، وَصِيَامُ رَمَضَانَ؟ قَالَ: «لَا، صِيَامُ رَمَضَانَ، وَالْحَجُّ» هَكَذَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

E ɗi njoli e filluye ibnu umar allah wele ɓe ga annabiijo juulde e kisal e mum o wi'i: "islaam mahaama dow joy: dow wootinmɓinde Allah - warii

e filla wokka dow joy -: seedaade deweteeɗo go'oto e ngooga ala so wana Allah, Muhammad yo maccuɗo allah ko nulaaɗo mum, e ñiimnude juulde, hokkude jakka, hoorude ramadaan, e hajju " gorko gon wi'i: hajju e hoorde ramadaan? O wi'i: " on hoorde ramadaan e hajju" niih nanirmi o iwde e nulaaɗo juulde e kisal e mum.

1- Ko woni seedaade dewreteeɗo ala so wanaa Allah go'oto o, Muhammad ko maccuɗo mum yo nelaaɗo mum kofiɓndee sellunde e pellital woowliraagal ɗemngal e o seedey, faa wa'a hono o yiiɗo ɗuum, o seedey waɗaama nuuyngal go'otal wondude e limlimnude ko seedortee:

Naa: ngam nulaaɗo juulde kisal e mun ko jottinoowo iwde e Allah toowɗo, seedanaade'o maccungaagu e nelal ana e kiɓɓal seedaade dewreteeɗo ala so wonaa Allah tan.

Naa: ngam ɗiiɗoo seedeeji ɗiɗi yo erseesi cellal golleeji e jaɓeede majji; sabi golle sellataa jaɓataake,so wanaa laɓɓinana Allah tan wondude jokkude nulaaɗo juulde e kisdam won e mun.

E laɓɓinan'de allah : wiide dewteeɗo ala so wona Allah tan tabitirta, jokkude nulaaɗo juulde e kisa e mum seedey: wiide Muhammad yo maccuɗo allah yo nulaaɗo mun tabitirta.

Ana jeya e ɓesnooje mum riimɗinn'de ɓerɗe e woŋki iwde e maccungaagu tageefo, e jokkude tanaa nulaaɓe.

2- ñiimnude juulde: ko maccinkinanaade Allah toowɗo fooccaade e kiɓɓal ley wakkatiiji mayre, e mbaadiiji mayre.

Hina jeyaa (nafoore) mum: peewal ɓernde, e ɓuundan yitere, e haɗude mberella e paŋkari.

hokkude jakka: ko maccinkinanaade Allah e hokkude hakke baɗɗiiɗo e jawdi jakketeende.

Ana jeya : ngartam mumlaɓɓin'de woŋki iwde e jikku jaayɗo (bakiilagal) e tottude hakke islaam e al silaami'en.

4- Ko woni hoorde ramadaan: ko maccinkinanaade allah toowɗo dow nantaade iwde e bonnooji korka ley ñalawma ramadaan.

Ana jeya e ngartam mu eelta fittaandu e woppude jiɗaaɗi; ngam ɗaɓɓude weluye Allah tedduɗo mawɗo.

5- Ko woni hijjude suudu: ko maccinkinanaade Allah toowɗo dow faandaare suudu hormorteendu; ngam daranaade dewe hajju.

Ana jeya e ngarta mum: eeltude woŋkinafkude jawdi e semmbe terɗe ley dewal allah toowɗo; ɗum waɗi so hajju laati yoga e noone jihaadi gam allah toowɗo'o.

Ɗiiɗoo tinooji ɗi min woowli wonan'de ɗii erseesiiji kañum e ɗi men woowlay leñol tomonttaare al silaamaagu laaɓunde seniinde, e nde rewa Allah e diina ngooga, e nde gollida e tageefo dow jaadilal e ngoogaŋtaaku. Sabi ko

wonaa kañdi e sariyaaji islaam ana gassira gasugol ɗiigoroodi, al haali leyƴi na feewira e peewal diine mayre, peewal na paatore moyƴere e fotde diine mayre faatoriinde.

oon muuyɗo ɓanganduye ɗum yo o janngu konngol Allah toowɗo:

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُواْ وَٱتَّقَوْاْ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُواْ فَأَخَذْنَٰهُم بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ ٩٦ أَفَأَمِنَ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا بَيَٰتًا وَهُمْ نَآئِمُونَ ٩٧ أَوَأَمِنَ أَهْلُ ٱلْقُرَىٰٓ أَن يَأْتِيَهُم بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ٩٨ أَفَأَمِنُواْ مَكْرَ ٱللَّهِۚ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ٩٩﴾

(So tawiino yimɓe gure ngoondiniino de ɓe kuli Alla wallaahi na min udditinno dow maɓɓe barkeeji iwde e kammu e leydi kaa ɓe pennii de min nanngiriiɓe e ɗuum ko ɓe laatino iɓe paggito.Yalla yimɓe gure ɓee wo kooli no jukkungo amin waranaɓe jemma de wo ɓe ɗaaniiɓe na?Yalla wo ɓe kooli marso Alla nah?, so wonaa yimɓe mursuɓe koolataako marso Alla.) (al aaraaf: 96-99).

Yo o ndaar taariik ɓen ardiiɓe; sabi taariik yo ko miccinta jom en hakkille, yo jiile ɓernɗe oon mo heedoode udday ɓernde mum, Allah tan faftinortee.

Eerseesi piɓle islamiyaŋkaaje

Diine islaam: - hono no ɓanginirɗen hettaade nih - yo haɓɓere e sariya, en sappoke yoga e sariyaaji makka, en wowlii nuuyle makka ɗeen laatiiɗe wo

ngooroondi sariya diine islaam.

Kono fiɓnde islamyaŋkoore, erseesi mum: yo goondiinde Allah, e malaykaaji mum, e dewte mum, e nulaaɓe mum, e ñalooma cakito, e hoddiro: jam'mum e torra mum.

Deftere Allah tinndani ɗe ɗoo dosɗe, e sunna nulaaɗo juulde e kisal dow mum.

Allah toowɗo wi e deftere mum:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ...﴾

Ɗiggere wona kuccinon je'ece mon faro fuɗna'ange e hiirnaange kona ɗigere oon gooŋɗiinɗo Alla e ñalaande sakitorde e malayka en e dewte e annabaaɓe) (al bakara:177). O mo wi'a e hoddirohe:

﴿إِنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِٱلْبَصَرِ ﴿٥٠﴾﴾

(Min tagi hu'unde fof e hoddiro.Fiyaakamaen wa'a huunde wootere hono hosɓannde yitere.) (al kamar: 49-50).

sunna nulaaɗo juulde e kisal e mum, annabaajo na wi'a e jaabawol Jibriil saaga mo o lanndii o fi iimaanaagal:

«الْإِيمَانُ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ: خَيْرِهِ وَشَرِّهِ».

" iimaanaagal: woni ngooŋɗina allah, e

malaykaaji, e dewte mum, e nulaaɓe mum, e ñalawma cakkito,ngoŋɗina hoddiro: jam'mum e torra mum".

Gooŋɗin'de allah toowɗo o.

Gooŋɗin'de Allah ana mooɓi geɗe nay:

Aranel ngel: gooŋɗin'de goodal Allah toowɗo:

Goodal Allah toowɗo o ana tabitiri: tanndi, e hakkille, e sharia, e maatal.

1- Ko woni hollugol tanndi goodal Allah ceniiɗo toowɗo: kala ko tagaa fof ana tagaa dow tanndi (fiɗɗra) gooŋɗin'de takɗoɗum ngafeeti miijitaade ma andineede, luttataa ndi nandi, sowanaa mo pirritooji goɗɗi naati he ɓerndem.

«مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ».

Ngam kongol nulaaɗo juulde e kial e mum: " kala suka ana rimee (jibinee) dow tanndi, saraaɓe makko mbaɗata 'mo yahuuidiyaŋke maa annasaara, maa majuusike".

2- Ko woni tinndin'gol hakkile goodal Allah toowɗo ko saabi ɗiiɗoo tageefooji: ko ardii e ko sakkitii e majji, goordugal ala ɗum e takɗo goodin'ɗo ɗum; sabu ɗi mbaawaa woodin'de ko'e majji, sellata ɗi ngooda ga goodin'ɗoɗi.

Huɓindataako ɗi ngoodina ko'e majji; sabi hu'unde tagataa hoore mum; sabi nde walaa'no ye'eso woodude mayre noye nde laatortoo

tagunde?!

sellata nde wooda nga feeti goodin'ɗo; sabi kala ko hesɗi ala e sago jogo ko feewni ɗum., Sabi goodal ndi e njuɓɓudi haawɗiniiki, e potal mboowondigal, e nan'ngondirgal takkondirgal hakkunde sababuuji e ko sabinbiniɗi, e hakkunde tagooje ɗe goɗɗi ana haɗa kaɗal timmungal laataade goodal majji nga feeti woodinɗo; sabi ko woodani hooremum walaa dow njuɓɓudi ley asli (layli) goodal mum hono ɗum laatortoo ko yuɓɓii ley alhaali keddal e ɓeydagol?!

So tawii ɗe tagooje ngoodin'taa ko'e mum, ɗi woodataa nga feeti woodin'ɗo; tilsii tawee woodinoowo ɗi, on woni Allah marɗo tageefo fof.

Allah toowɗo o layi o daliili hakkilleejo e hujja timmuɗo ley simoore ah ɗuur; o wi'i:

﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ٣٥﴾

(Yalla ɓe taga ko alda e hay hu'unde ma kamɓe ngoni tagooɓe ɓe.) (ah ɗuur:35). Woni: kamɓe ɓe taga ga takɗo, wona kamɓe tagi ko'e maɓɓe; ɗum wadi na tilsi takɗo ɓe on wona Allah toowɗo mo barkeeji mum keewi. Ɗum wadi nde jubayru ibnu muɗ'im -ala wele ɗum nani nulaaɗo juulde e kisal won e mum na jannga imoore ah ɗuur faa o yottii oo aaya:

﴿أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ٣٥ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ٣٦ أَمۡ عِندَهُمۡ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمۡ هُمُ ٱلۡمُصَيۡطِرُونَ ٣٧﴾

Ma ɓe taga ngafeeti hu'unde, naa wo kamɓe woni takɓe.

36.Ma ɓe tak kammuuji e leydi accu ɗuum wo ɓe tenñortaa.

37. Naa beembe jooma woni ɗo maɓɓe naa kamɓe woni jaaltiiɓe.) (ah ɗuur:35- 37).

Jubayru ana wonnoo ñande heen cirkotoowo o wi'i: " ɓernde am hosii diwde, nden woni arande nde iimaanagal toɓɓi e ɓernde am".

piye yeru ko ɓanginta ɗuum: so neɗɗaŋke fillanikema fii sooro toowngo, genmbuuji ana fiili ngo, ndemiyam ana doga ley maggo, ngo yanmbiniraama nooneeji yambaamuuya ko tekkintago e ko hiɓɓinta yambaamuuya on, O wi'i ma: ngo sooro e ko wonie maggo e kiɓɓal kañum woodini hoore mum, ɗum woodu tan nag feeti woodinɗo; naa a heño yankiraa fennaa ngol konngol, hiisoɗaa haala makko puuydan e konngi, Hina dagoo caggal ɗum nde tagoore yaande o: banngal leydi, e kammu, e koode, e al haaliiji mum, e njuɓɓudi kessi yambuki, kañum woodini hoore mum, maa woodi nga feeti woodinɗo?!

3- Kotindini ɗum e sari'a goodal Allah toowɗo: kala deewte kammun'kooje fof na haala ɗuum, e ko ɗe waddi e kiiteeji jaadildi mooɓuɗi mosalaa tageefo ana holla iwde majji to joomiraaɗo ñeeñɗo annduɗo mosalaaji tagoore mum, Ko kabaaruuji ngonka ɗi goodal seedii ngoongirantaagal mun yo

daliili wiide ma to joomiraaɗo baawɗo woodinde ko hummpiti.

Si tawi noon e maatugol goodal Allah; ko nooneeji ɗiɗi:

Gootel mum: woni heɗen nana e ɗen yi'a no'otaango noddooɓe, e ballal jom en caɗeele, ko hollata kollal kiɓɓal goodugol Allah toowɗo, Allah meɗa senna sennugol makko o wi'i:

﴿وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ...﴾

(E Nuuhu waktu o nodduno ko ardii de min nootii o) (al anbiyaa'a:76). Allah toowɗo wi'i:

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَٱسْتَجَابَ لَكُمْ...﴾

(waktu mo ɗaɓɓoton faabuya joom'mon so o jaabii'on). (al anfaal:9).

joli e sellunde bukhaari ga anas ɓi maalik Allah wele ɗum o wi'i: no wiide baadiyanke (lanndenke) naati ñande al jumaare - tawi nulaaɗo na kuhɗba - o wi'i : yaa nulaaɗo allah, jawdi halkiima, koreeji yolbii, noddan men Allah; o huunci juuɗe makko o du'ii, duule haawtii honono baamle nih, o jippaaki dow mimbaru makko faa nji'imi toɓo ana rega dow waare makko.

Ñande ɗiɗoɓo, oon baadiyaŋke ummii darii, ma goɗɗo wi'i: yaa nulaaɗo Allah, maadiiji wurjii, jawdi yoolike, noddan min allah; o ɓannti juuɗe mum, o wi'i - juulde e kisal won e makko - : " yaa allah tatteeji amen wanaa dow amen" o sappataako

fa'ade e nokku so wanaa tiiɗalla mum huñcoo.

Nootaango noddooɓe heray yo fii seedaaɗo faa e ñalawma men hannde ɗum ko wonan'de oon gooɗuɗo e moltoraade Allah toowɗo, dey waddi sarɗiiji jaabegol.

Ye'eso ɗiɗo ɓo: wi'ide aayaaje annabaaɓe inndirteeɗe muujijaaji (kaayeefi roŋkinoowo) ɗi yimɓe yi'ata, maa nananta, ko daliili timmuɗo dow goodal neluɗoɓe, oon woni allah toowɗo; sabi yo ɗi fiinaanuuji ɗi tagaaɗo ala heen bawɗe, Allah toowɗo o donnataɗi; ngam jinngande nulaaɓe mum, e faabaade ɓe.

Yeru ɗuum: kaayeefi Muusaa kisal e mum saanga mo Allah toowɗo yamiri'o o fiira maayo ngoo sawru makko, o fii ngo, ngo feccii (itti) laabi sappo e ɗiɗi jo'ordi, ndiyam na waɗi hakkunde majji honono bamle nih, Allah toowɗo on wi'i:

﴿فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡبَحۡرَۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرۡقٖ كَٱلطَّوۡدِ ٱلۡعَظِيمِ ٦٣﴾

(Min mbahyini fa'ade muusaa no fiiru sawru maa ndu maayo, ngo feccii kala feccere fof laati hono no tefaare mawnde ni) (ah su'araa'u:63).

Yeru ɗiɗo ɓo: aaya (kaayeefi) iisaa kisal won e mum nde o laatii omo wurtina maayɓe, o yaltinaɓe iwde kabburuuji ley muuyɗe allah, allah toowɗo on wi'i e fii makko:

﴿...وَأُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۖ...﴾

(Mi wurtina maayɓe e muuyɗe allah). (aal immraan: 49) O wii:

﴿...وَإِذۡ تُخۡرِجُ ٱلۡمَوۡتَىٰ بِإِذۡنِيۖ...﴾

Siftor de nguurtintaa mawɓe e muuyɗe am) (al maa'ida: 110).

Yeru tatoɓo: wonan'de Muhammad juulde e kisal e mum saanga mo kurasiŋkooɓe ɗaɓɓiri'o kaayeefi (aaya) o sappi faade lewru, ndu aarii pecce ɗîɗî, yimɓe yi'i ndu, ley ɗum allah toowɗo wi'i:

﴿ٱقۡتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلۡقَمَرُ ١ وَإِن يَرَوۡاْ ءَايَةٗ يُعۡرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحۡرٞ مُّسۡتَمِرّٞ ٢﴾

Darnga lewru seekoke. So ni ɓe nji'ii kaaweefi ɓe ɗuurtoo ɓe mbi'a wo korte duumiide.)

(al kamar:1-2).

Ɗee aayaaje maateteeɗe ɗeen ɗe allah toowɗo dognata; ngam jinngan'de nulaaɓe mum, e faabaadeɓe, ana holla kollal timmungal goodal Allah toowɗo.

Fii ɗiɗoɓo e ko gooŋɗinal Allah mooɓi: gooŋɗin'de allankaaku makko wiide kaŋko tan woni marɗo deento naa faabotooɗo laatanaaki'o.

Marɗo: woni mo taddi, e jeyal, e yamiroore, woodani, tagoowo ala so wona kaŋko, jeyɗo walaa so wanaa kaŋko, fii fof kaŋko tan woodani, Allah toowɗo wi'i:

﴿...أَلَا لَهُ ٱلۡخَلۡقُ وَٱلۡأَمۡرُۗ...﴾

(ko kaŋko tagoore nde e fii)woodani.

(Al aaraaf:54) O wi'i:

﴿...ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ لَهُ ٱلۡمُلۡكُۚ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمۡلِكُونَ مِن قِطۡمِيرٍ﴾

(oo moodon woni Alla joomii on, laamu na woodani o, ɓeen ɓe noddoton gaaye mum ɓe maraay fay kuulongel tamoroore. ") (faadir:13).

Anndaaka hay go'oto e tageefo yankirii allankaaku Allah ceniido , so wonaa o laato mawninkiniido fiɓaani ko haalata, no fir'awna wadi ni, saanga o wi'i yimɓe makko:

﴿فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ ٢٤﴾

(O wi'i min woni joom'mon toowdo) (an naaji'aati:24), o wi'i:

﴿...يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ مَا عَلِمۡتُ لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرِي...﴾

(Eehey mon tedduɓe mi anndanaa'on allah ko wanaa min) (al kasass:38), ko no dum wonaa ko o fiɓi, Allah toowdo on wi'i:

﴿وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ...﴾

(Ɓe njankiriɗe de woŋkiiji maɓɓe tañyoriɗe ngam tooñannge e mawnitaare) (an namlu:14). Annabi Muusaa wi'a ni fir'awna e ley ko Allah fillii e dow makko:

﴿...لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَآ أَنزَلَ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَٰفِرۡعَوۡنُ مَثۡبُورٗا﴾

(a anndii walaa fuh jippinɗo ɓee so wanaa jom kammuuji e leyɗe ngam hujja meɗa jikka aan fir'awna a halkiiɗo) (al israa'a: 102), Ngam ɗum sirkotooɓe laatikeno ana tabintini jeyal Allah toowɗo, wondu'de e reentingol maɓɓe e makko tanaa ley allankaaku, Allah toowɗo wi'i:

﴿قُل لِّمَنِ ٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٨٤ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ٨٥ قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبۡعِ وَرَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ٨٦ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ ٨٧ قُلۡ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيۡهِ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٨٨ سَيَقُولُونَ لِلَّهِۚ قُلۡ فَأَنَّىٰ تُسۡحَرُونَ ٨٩﴾

(84. Wi'u: moy leydi woodani e ko woni e mayri so ni on laatoke oɗon ngnnda.

85. Warma no ɓe mbi'a Alla woodani, wi'u: yalla on mbaajitataako nah?

86. Wi'i: homba woni jom kammuuji jeɗɗi e jom al-arsi mawɗo.

87. Warma no ɓe mbi'a Alla woodani wi'u: yalla on kulataa nah?

88. Wi'u: moy woni mo laamu hu'unde fuh woni e junngo muuɗum de kaŋko imo reena de o reenataake so ni on laatoke oɗon annda.

89. Warma no ɓee mbi'a Alla woodani wi'u: noy kortertedon (mbildirteɗon).) (al muuminuuna:84-

89).

Allah wi'i:ɓe

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ۝٩﴾

(So a lanndike ɓe homo tagi kammuuji e leyɗe naa ɓe mbii'sanne teddudɔ gannduɗo o tagidi) (ah jukruf:9).

Mo Senaare woodani o wi'i:

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ۝٨٧﴾

(So alaɓndi mo tagiɓe wallaahi na ɓe mbi'u: sanneh wo Alla, noy ɓe pirlitortoo.) (ah jukruf:87).

Yamiroore Allah ceniiɗo ana huuɓi fii tageefo e sariya, hono no laatorii dawranoowo tageefo hiitotooɗo hen ko muuyi, hono no ñeeñal makko hiitorii, hono noon o hiitortoo ley (kawnu) on e sariya dewal, e kiiteeji gollidal, hono no ñeeñal makko hiitorii, Oon jogitiiɗo wonndude e Allah toowɗo sar'inoowo ley dewe, maa hiitotooɗo ley gollidal; o rentinii Allah e tanaa mun, o tabintinay iimaanagal.

Fii tatoɓo' oo goondinal Allah ana mooɓi ɗe: goondinde allankaaku makko wiide: kanko tan woni Allah goongaajo mo deento walanaaɗum, (Allah) yo: (rewteeɗo) ngam jille e mawninde.

Allah toowɗo wi'i:(Allah mon oon yo allah gooto reweteeɗo walaa so wanaa kanko huuɓuɗo hinney, keeriiɗo hinnee)

(al bakara:163)

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ١٨﴾

Alla seedoke wi'ide no fii woni deweteeɗo walaa so wanaa kaŋko e malayka en e jomen annde o daraniiɗo e jaadilal, deweteeɗo walaa so wanaa kaŋko tedduɗo neeñudo.) (aal immraan: 18), Kala jogitiiɗo deweteeɗo won'dude e Allah, omo rewa tanaa Allah; allankaaku makko yo meere, Allah toowɗo wi'i:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِيُّ ٱلْكَبِيرُ ٦٢﴾

(Ɗuum woni wi'ide Alla kañum woni ngoonga de wiide ɗuum ko ɓe noddata gaaye makko ɗuum woni pene de wiide Alla kam woni toowɗo mawɗo.) (al hajju: 62). Innditirde ɗi allaaji hokkataaɗi hakke allaŋkaagu, Allah toowɗo on wi'i e dow (al laata, e al ujjaa, e manaata):

﴿إِنْ هِىَ إِلَّآ أَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍۚ...﴾

(ɗum wonaa fay hu'unde so wna iinɗe ɗe innduɗon onon e baabiraaɓe mon hujja fuh walaa hen) (an najmu:23).

O wii ga huudu kisa e mum o wi'i yimɓe mum:

﴿...أَتُجَٰدِلُونَنِى فِىٓ أَسْمَآءٍ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍۚ...﴾

(E on njeddaŋkam iinɗe ɗe innduɗon onon e baabiraaɓe mon ɗe hujja fof walaa e mum na?) (al aaraaf:71).

O wi ga yuusuf mo jam e kisal e mum o wi'ani huppodiiɓe makko ɗiɗo ley suudu kasu:

﴿يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ٣٩ مَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ أَسۡمَآءٗ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ...﴾

(Hey waayiraaɓe am kasu yalla Alla en seertuɓe ɓuri moyʻyʻude naa Alla gooto jaaliido.On ndewtaa gaay makko ko wanaa inɗe ɗe innduɗon ɗumen onon e Baabiraaɓe mooɗon Alla jippinaay e majjum hujja fuh,) (yuusuf:39-40).

Sabu ɗum nulaaɓe juulde e kisal e maɓɓe - e ɓe mbii'ana yimɓe maɓɓe:

﴿...ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥ...﴾

(Ndewe Allah deweteeɗo fof alanaa'on siwona kam.) (al aaraaf:59) kona ɓe sirkotooɓe calii, ɓe, njogitii deweteeɗo ga Allah, ɓe ndewaɓe wondu'de e Allah mo seney e toowal woodani e ɓe faftinirooɓe, ɓe ɗaɓɓiraɓe faabange.

Allah toowɗo bonniri jogitagol sirkooɓe o e ɗii allaaji e daliilaaji hakkille ɗiɗi:

Aranel: ngel ɗi allaaji ɗi ɓe jogitii hay hu'unde ko keertorii allaŋkaagu, kanji ɗi tagaaɗi ɗi tagata, ɗi waddantaa nafaka fof wonan'de dewooɓeɗi, ɗi duunyʻataa torra maa mayde iwde e maɓɓe, ɓe

maraa hay hu'unde iwde to kammuuji, ɓe reenndaaka e golle majjum.

Allah toowɗo o wi'i:

﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ٣﴾

(Ɓe njogitoke reweteeɓe woɓɓee ga mum ɓe tagataa hu'unde de kamɓe ɓe tageteeɓe de ɓe mara torra wonan'de ko'e maɓɓe na nafoore ɓe marata maayde wona nguurndam wonaa ummital.)

(al furkaan:3).

Allah toowɗo oo wi'i:

﴿قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ ٢٢ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥ...﴾

(Wi'i: noddee ɓeen ɓe aaƴiɗon gah Alla ɓe mara yeru gabbel jarra e famɗude ndeer kammuuji wona du ndeer leydi alanaaɓe nder majji kawto, paabotooɗo fuu alana o e maɓɓe.) (saba'a:22-23)

﴿أَيُشۡرِكُونَ مَا لَا يَخۡلُقُ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ ١٩١ وَلَا يَسۡتَطِيعُونَ لَهُمۡ نَصۡرٗا وَلَآ أَنفُسَهُمۡ يَنصُرُونَ ١٩٢﴾

Allah toowɗo on wi'i: (E ɓe kawtan Alla ɗuum ko tagataa hay hu'unde de kamɓe ɓe tagaaɓe.

192. De ɓe mbaawa wallude ɓe wona ko'e maɓɓe iɓe mballa.) (al aaraaf:191- 192).

So tawi nih woni alhaali ɗii allaaji rewde ɗi ga Allah ɓuri fof won fuuyre ɓuri fof bon'de.

Ɗiɗoɓel: ɓee sirkooɓe na qirrawi'ide Allah toowɗo o kañum tan woni joomiraaɗo tagoowo on mo jeyal kala hu'unde fof woni e jungo mum omo haɗa ko o muuyi walaa wawɗo haɗude o ko o muuyi, ɗuum ana tilsina no ɓe wootinbiniramo allankaaku, honono ɓe wootinbinirimo e wuurnugol nii,

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۝٢١ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ فِرَٰشًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٢٢﴾

Hono no allah toowɗo wi'i nih: (Ehey mon yimɓe ndeewee joom'mon takɗo on e ɓeen adiiɓe on yaama ndeentoɗon oon baɗanɗo on leydi daɗɗo waɗi kammu mahdi jippini ndiyam iwde dow kammu o yaltiniriɗam ɓiɓɓe leɗɗe arjuku wonan'de on fati waɗanee Allah deento tawa oɗon nganndi) (al baqara: 21-22).

Allah toowɗo wi'i:

﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ۝٨٧﴾

(So alaɓndi homo tagi ɓe ɓe mbi'an allah hono ɓe fennirte) (al jukruf:87).

Allah toowɗo wi'i:

﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ

ٱلۡحَيَّ مِنَ ٱلۡمَيِّتِ وَيُخۡرِجُ ٱلۡمَيِّتَ مِنَ ٱلۡحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلۡأَمۡرَۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُۚ فَقُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ ٣١ فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلۡحَقُّۖ فَمَاذَا بَعۡدَ ٱلۡحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُۖ فَأَنَّىٰ تُصۡرَفُونَ٣٢﴾

(wi'i homo arjinkinta'on iwde kammu e leydi homo mari nanɗe e ji'iɗe e homo yaltinta ko maayi e ko wuuri yaltina ko maayi e ko wuuri homo dawrata fiinaanuuji naa ɓe mbi'iAllah wi'i yalla on ndeentataako Allah oo mon woni Allah joom'mon ngooga ko woni caggal ngooga so wonaa majjere hoto peewtotonna) (yuunus: 31-32).

Fii nayoɓo e ko gooŋɗinal Allah mooɓi: gooŋɗin'de innɗe Allah e sifaaji mum:

Woni: tabintinde ko Allah tabintinani hoore mum e deftere mum, maa sunna nulaaɗo juulde e kisal won e mum ko kañum yo inɗe e sifaaji, dow mba'adi waaroori e makko nga feeti baylital wona ɓooldinde wona nanndin'de, Allah toowɗo wi'i:

﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ١٨٠﴾

(inɗe lobbe ana woodani Allah noddiree'o ɗe ɗalee ɓeen yankirooɓe o e inɗe mum ɓe njoɓete ko ɓe laatii e ɓe golla) (al aaraaf:180).

﴿...وَلَهُ ٱلۡمَثَلُ ٱلۡأَعۡلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ﴾

Allah toowɗo wi'i:

﴿...وَلَهُ ٱلۡمَثَلُ ٱلۡأَعۡلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ﴾

(yeru toowɗo ana woodani mo e kammuuji e leyɗe kaŋko woni jaaliiɗo ñiiñuɗo) (al ruum:27)

Allah toowɗo wi'i:

﴿...لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ﴾

(yeru alana'mo kaŋko woni nanoowo ji'oowo) (ah suuraa: 11).

Pelle ɗiɗi majji e o fi.

Wo'otere nde: (ɓooɓe) ɓeen ɓolɓe inɗe e sifaaji, maa yoga majji, e ɓe miiji tabintinan'de ɗum Allah ko nanndin'de o e tagore, ɗuum ne yo penee; ngam ko warata:

Aranel:wiide no fii worri e ɗum soɗii e tilsuɗi peneeji;hono yiɗɗondiral ley haala Allah mo senee woodani,sabi Allah toowɗo tabitananii hoore mum iinɗe e sifaaji,o riiwti no huunde fuh laatoo yeru makko, So tawi tabintingol na tilsina naandinal; yeddondiral ley hala Allah, e fennude yoga mum yoga.

Ɗiɗoɓel: tilsaa hawrugol piiji ɗiɗi inɗe e sifa ɗi laato nanduɗi, aɗa yi'a yimɓe ɗiɗon na kawra e laatagol neɗɗo nanoowo, yi'oowo, kaaloowo, Ɗum waɗataa so yerondiral e ko firtata neɗɗakaag, e nanɗe, e jiile, e haala tilsa.

A yi'an daabaaji na jogii juuɗe, e kooyɗe, e gite, ngam haatugol majji e ɗum waɗataa so juuɗe e kooyɗe e gite majji laato go'otum.

So ceertal hakkunde tagooje ɓangii e ko ɗi ndenti e mum e inɗe maa sifaaji; ceertal hakkunde takɗo e tagaaɗo ɓuri ɓangude e mawnude.

Fedde ɗiɗoɓerɗe:

(Nanndiɓe) ɓeen tabintinɓe iinɗe e sifaaji wondude e naandide Allah toowɗo e tageefo mum, e ɓe yaara ɗum woni ko nassiiji ɗi hollata; sabi Allah toowɗo o na haalda e jiyaaɓe mun ko ɓe faamata, ngoo miijo yo peneewo; e laabi kuurɗi, ana jeyaa heen:

Aranel: wi'ide nanndal Allah e tageefo mum yo hu'unde nde hakkille e sariya fennata, huɓindataako no laatoo ko nassiiji Qur'aana e sunna hollata ɗum yo pene.

Ɗiɗoɓel: allah toowɗo on haaldiri jiyaaɓe ko ɓe faamata banngal layri maanaa, kono hakiika e pay maanaa on kay ana jeyaa e Allah toowɗo heertorii ganndal mun ko jonngii e jaati makko e sifaaji makko.

So Allah tabintinani hoore mum wi'ide o nanoowo; nanɗe kay na anndaa e lasli maanaa (ɗum woni nande sawtooji) ko hakiika majji ko faati e nanɗe Allah anndaaka; sabi goonga nanɗe ana ceerta hay hakkunde tagooje; ceertal hakkunde takɗo e tagooje ɓuri ɓangude e mawnude.

So Allah toowɗo haɓrii iwde e hoore mum wi'ide kañum toowii dow al arsi; wiid'ma toowal kay na anndaa, kono hakiika toowal makko kaŋko no

woori dow arsi on en anndaa; sabi toowal makko na seerti e toowal tagooje, Toowal dow jooɗorgal tabitingal waldaa e toowal dow geelooba jarwunga, so ɗum seerti fay hakkunde tageefooji; ceertal majjum hakkunde takɗo e tageefo ɓuri ɓangude e mawnude.

Goondĩnde Allah toowɗo dow no siforiɗen nii ana wadda nafoore mawnde wonande muumini'en, ana jeyaa heen!:

Aranel: hakinkinde ngootunmbaaku Allah toowɗo, tawa jikkee, e kulol jongataake e tanaa makko, ko wanaamo fuh rewataake.

Ɗiɗoɓel: kiɓɓal yidde Allah e mawninirde'o inɗe mum lobbe, e sifaaji mum toowɗĩ.

Tatoɓel:jojjin'de dewal mum e waɗde ko o yamiri, e woɗɗĩtaade ko o haɗĩ.

Gooŋɗĩn'de maleykaaji ɗĩ.

Maleykaaji ɗĩn: ko winndere wiirniinde, tagaaɓe, rewooɓe Allah toowɗo, sifa jeyal e reweteeɗo fof walanaaɓe, Allah tagiiɓe iwde e annoora, o hokkiɓe ɗoowtagol timmungol wonan'de fii makko, e yakawere e siinude fii makko. Allah toowɗo wi'i:

﴿...وَمَنْ عِندَهُۥ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ۝١٩ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ۝٢٠﴾

(Malaa'ikaen mawninkintaako rewde'mo ɓe haaɓataa e ɓe senna'mo jemma e ñalawma ɓe

tampataa) (Al anbiyaa: 19-20).

Kamɓe ɓe limoore heewde, Allah tan anndi no ɓe foti, tabitii ley cellude ɗiɗi e hadiisa Anas-Allah yarro e makko -ley filla yahugol annabiijo juulde e kisndam won e mun dow kammu o oomtanaa suudu wi'eteendu (al maamuuru),ujunaaje cappande jeeɗiɗi ana juula ley mayru ñande fuh,so ɓe yaltii ɓe ruttotaako e mayru kedde nguurndam. ñalawma fuh hono maɓɓe na ɓetto.

Gooŋɗin'de maleykaaji ɗi ana mooɓi kulle nay:

Aranel gooŋɗin'de goodal maɓɓe.

Ɗiɗoɓel: gooŋɗin'de ii

nde ɓe annduɗen inde mu'en leyi maɓɓe hono (Jibriil) e ɓe en anndaa iinde mu'en fof e kuuɓal.

Tatoɓel: gooŋɗin'de sifaaji maɓɓe ɗi annduɗen hono sifa (Jibriil) Annabiijo hamrii wiide yi'ii o e dow sifa mo o tagaa dow mum oo, omo jogii biipoole teemede jeegon ede ommbi tatte.

Maleyka na waawi waylitaade yamiroore Allah e mba'aka gorko,

كَمَا حَصَلَ لِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حِينَ أَرْسَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مَرْيَمَ، فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا، وَحِينَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي أَصْحَابِهِ، جَاءَهُ بِصِفَةِ رَجُلٍ شَدِيدِ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدِ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَجَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ، وَسَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْإِسْلَامِ، وَالْإِيمَانِ، وَالْإِحْسَانِ، وَالسَّاعَةِ، وَأَمَارَاتِهَا؛ فَأَجَابَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،

فَانْطَلَقَ، ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا جِبْرِيلُ؛ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ».

Hono no laatorii e (jibriil) saanga mo Allah neli o fa'ade e maryam dey o surɗinaniiɗum ɓii aadam, e saanga mo o wari ga annabiijo juulde e kisal won e mum tawi na joodɗii ley sahaabaaɓe mum, o wari e makko dow sifa gorko cattuɗo rawnude kaddule, cattuɗo ɓawlude leeɓi hoore, tabe dawol yiataake e makko, fay go'oto e sahaabaaɓe ɓe anndaa'o, o joodɗi faade e annabiijo juulde e kisal won e mun, o tuunni koppi makko faade e koppi Annabiijo, o wallini newe juuɗe makko dow buse Annabiijo, o laandiiɗum juulde e kisal won e mun.

ko woni al silaamagal?, e iimaanagal e moƴƴuki, e darngal, e taagu manseeji mum; Annabiijo juulde e kisal won e mum jaabii'o o dilli, rewti annabiijo juulde e kisdal won e mun wii:" oo yo Jibriil, wari e mon faa anndina on diina mon".

Hono noon maleykaji ɓe Allah toowɗo nuli fa'ade e Ibrahiima, e luuɗ, dow suura worɓe.

Nayoɓel e ley ko ko gooŋɗin'de maleykaaji mooɓata: gooŋɗin'de ko o anndini'en e golleeji maɓɓe ɗi ɓe ngollata e yamiroore Allah toowɗo; hono seennudede'o e maccinkinanaade o jehma e ñalawma nga feeti sawtere maa lohere.

Yoga mu'en na njogo golleeji keertiiɗi:

Yeru: Jibriil koolaaɗo e nelal (wahyu), Allah na nelira'o wahyu fa'ade e annabaaɓe e nulaaɓe.

E yeru: miikaa'iilu: kalfinaaɗo toɓo e fuɗngo.

E yeru: israafiilu: kalfinaaɗo wuttude buututal so darngal ana daroo tageefo ana immitoo.

E yeru: malaa'ika maayde: kalfinaaɗo tamude woŋkiiji nokku mayde.

E yeru: maaliki: kalfinaaɗo yiite, kaŋko woni hayboowo yiite.

E yeru: maleykaji halfinaaɓe cukaloy ley reennga, so neɗɗanke hiɓɓinii lebbi nay ley reedu innamun, Allah nela e makko malaa'ika jamira'o o winnda keɓal joomun, e kattooɗe nguurdam mum, e golle mum, yo wellɗo hoore naa ñaɗɗo hoore.

E yeru: malaa'ikaen halfinaaɓe reende golleeji ɓiɓɓe aadama e winndudeɗi, neɗɗanke fof malaykaen ɗiɗo na haybaɗum, go'oto maɓɓe fara ñaamo goɗɗo on fara nano.

E yeru: maleykaaji halfinaaɓe lanndaade mayɗo so waɗaama ley yanaande'mum; malaa'ikaen ɗiɗo waran e makko landoo'o joomiiko, diina makko, annabaajo makko.

Gooŋɗin'de maleykaji ana jibina tino mawngo, ana jeyaa hen:

Aranel: anndude manggu Allah toowɗo oo, e yakawere mum e kaanankaaku mum; sabi manngu tagaaɗo ana holla manngu takɗo.

Ɗiɗoɓel: yettude Allah dow kimmiral mum e ɓiɓɓe aadam; nde tawanoo o wakkili ley malaykaen darantooɓe ndeenka yimɓɓe, e winndude golleeji maɓɓe, e ko wonaa ɗum e nafakaaji maɓɓe.

Tatoɓel: yiɗde maleykaaji e dow ko ɓe waɗi e dewal Allah toowɗo.

Yoga e yimɓɓe ooñiiɓe njedi won'de malaykaen terrɗe, ɓe mbii: yo ɓe semmbeeji tan coomiiɗi ley tageefo, ɗuum yo fennude dewtere Allah toowɗo, e sunna nulaaɗo mum juulde e kisal won e mum, e kawral al silaamien.

Allah toowɗo on wii:

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ جَاعِلِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُوْلِيٓ أَجۡنِحَةٖ مَّثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ...﴾

(jettooje kala woodanii Allah takɗo kammu e leydi waɗuɗo malaykaen nelaaɓe jom en biifoole ɗiɗɗiɗi e tattati ɓe nay nay) (faaɗiri: 1).

Allah toowɗo wii:

﴿وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذۡ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَضۡرِبُونَ وُجُوهَهُمۡ وَأَدۡبَٰرَهُمۡ...﴾

(so a yi'ii malaykaen saanga mo he'eferɓe maayata e ɓe tappa je'ece ɓeen e caggemu'en)

(al anfaal:50).

Allah toowɗo wi'i:

﴿...وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلۡمَوۡتِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيۡدِيهِمۡ أَخۡرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُۖ...﴾

(so a yi'ii saaga mo tooñooɓe naati ley caɗeele mayde e maleykaaji weertuɓe juuɗe mum'en na wi'a yaltinee woŋkiiji mon).

Allah toowɗo wii:

﴿...حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ﴾

(fa'a so kulol huncitaama iwde e ɓerɗe maɓɓe ɓe mbi'a hoɗum joom mon wii، ɓe mbi'a goonga kaŋko towɗoɗo mawɗo).

(O wii e dunkee'en aljenna:

﴿...وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَدۡخُلُونَ عَلَيۡهِم مِّن كُلِّ بَابٖ ٢٣ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُم بِمَا صَبَرۡتُمۡۚ فَنِعۡمَ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ٢٤﴾

(maleykaaji ana naata dow maɓɓe iwrude kala damal ɓe wi'a kisal wonii dow mon ngam sawraare mon ŋarɗii mo suudu aljenna laati battanɗe mum).

(ah raad:23, 24).

E ley sellunde bukhaarii iwde e Abuuhurayra Allah yarro e mum iwde e Annabiijo juulde e kisal won e mum wii: " so allah yiɗii maccuɗo o noddan Jibbriilu o wi'a: Allah ana yiɗi maani yiɗu'o, Jibbriilu yiɗa'o, Jibbriilu eewnoo dunnkee'en kammu: Allah na yiɗi maani yiɗee'o, dunnkee'en kammu yiɗa'o, rewtii o hokkee yarraneede e leydi".

Ana ley hen kasin iwde e Abuuhurayra Allah yarro e mum wii: Annabiijo juulde e kisal won e mum:

«إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ الْمَلَائِكَةُ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَوْا الصُّحُفَ وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ».

" so ñande al jumaare wari kala damal e dame misiide fof malayka go'oto daroto ɓe winnda naatooɓe ɓe go'oto go'oto, fa'a so al maami joodike

dow minmbaru ɓe tagga ɗereeji ɓe wara ɓe hettinoo miccingol".

Ɗiiɗo nassiiji yo laaɓudi wi'ide maleykaaji yo teerɗe ɓe wna semmbe wiirniiɗo, hono no ooñiiɓe mbiirata nih, al silaami'en fof na kawri e dow ko ɗii nassiiji hiitotoo ko.

Gooŋɗin'de defte ɗe:

Defte: yo keewal (defere) na fiirta ko (winnda).

Ko ɗum muuyiraa ɗoo: defte ɗe Allah toowɗo jippini dow nulaaɓo mum ngam hinnaade tageefo, e hanndaade ɓe; ngam fa'a ɓe heɓiraɗe mbelko'aaku aduna e la'akaraa fof.

gooŋɗingol defte ana mooɓi kulle nay:

Aranel: gooŋɗin'de wi'ide jippagol majje iwde to Allah yo googa.

Ɗiɗoɓel: goondinde ɗe annduɗen inɗe mun ley majje: hono kur'aana jippiiɗo dow Muhammad -juulde e kisndam won e mun- e tawreeta jippiiɗo dow muusaa -juulde e kisdam won e mun. E injiili jippiiɗo dow Iisaa -juulde e kisndam won e mun. E jabuur mo Daawuuda hokkaa -juulde e kisdam won e mun, kono ɗe en annday inɗemun ɗee en goondinanɗe e kuuɓal.

Tatoɓel: gooŋɗin'de ko selli e kabaaruuji majje, e kabaaruuji ko waylitaaka maa ooñaaka e dewte ardiiɗe.

Nayoɓel: gollirde kiiteeji ɗi mooytaaka e majje, e

yarraade e jaɓudeɗe, fotu so en fahmi hikma majjum naa en faamay fof, kala deewte ɓettiiɗe yo mooytiraaɗe qur'aana tedduɗo o.

﴿وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ...﴾ أى (حاكمًا عليه).

Allah toowɗo wi'i: (min njippinii e maa deftere e googa nde gooŋɗinoore ko ardiinde e dewte nde jaaliinde ɗe) (al maa'ida: 48).

E dow ɗuum: dagataako gollirde kiite fof e kiiteeji dewte ɓettiiɗe so wonaa ko selli e majje so qur'aana tabintini ɗum.

Gooŋɗinal dewte ana jibina tino mannggo, ana jeya hen:

Aranel:anndude ndeenka Allah toowɗo wonann'de jiyaaɓe mum; sabi o jippinanii kala tomottaare dewtere nde ana hanndoo ɗum.

Ɗiɗaɓel: anndude ñeeñal Allah toowɗo e saria mum; sabi o waɗanii kala leñol ko hawrata e al haaliiji mum.

﴿...لِكُلّٖ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗا...﴾

Hono no Allah toowɗo wiiri nih: (min waɗanii kala e mon saria e laawol ɓanngugol ley diina)

(al maa'ida: 48).

Tatoɓel: yettude ne'ema Allah e ɗuum.

Gooŋɗin'de nulaaɓe ɓe.

Nulaaɓe: yo keewal (nulaaɗo) ko fiirti: (nilaaɗo) ngam faa yottina hu'unde.

ko woni muuraadu ɗo: mo saria wahyinaa fa'ade e mumde yamiraa yottina.

Arano e nulaaɓe ko nuuhu kisal won e mum, cakito e maɓɓe woni Muhammad juulde e kisal won e mum.

Allah toowɗo wii:

﴿ إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦ...﴾

(minen min mbahyinii e maa hono no min mbahyiniri fa'ade Nuuh e annabaaɓe caggal mum)

(an nisaa'i: 163).

E ley sellunde Bukhaarii iwde e Anas yarraamuya Allah won e mum ley hadiis curanal wi:ide Annabiijo juulde e kisal won e mum:

«ذُكِرَ أَنَّ النَّاسَ يَأْتُونَ إِلَى آدَمَ؛ لِيَشْفَعَ لَهُمْ، فَيَعْتَذِرُ إِلَيْهِمْ وَيَقُولُ: ائْتُوا نُوحًا أَوَّلَ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ» وذكر تمام الحديث.

" wi'aama yimɓe waran ɗo aadama; fa o suranaɓe, o yeeldinanooɓe o wi'a: njehee to Nuuh arano e nulaaɓe mo Allah neli" o soggi hadiisa on faa timmi.

Allah toowɗo wii e Muhammad juulde e kisa won e mum:

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٖ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ...﴾

(Muhammad wona baaba hay go'oto e worɓe mon kono wo o nulaaɗo Allah o timmooɗe

annabiiɓe) (al ahjaab: 40).

leñol waasay nulaaɗo mo allah nelirta e saria heertiiɗo fa'ade yimɓe mum, maa du annabiijo mo saria arrdiiɗoɗum wahyinetee e mun; ngam fa o heyɗintina ɗum, Allah toowɗo wii:

﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ...﴾

(hakiika men nelii ley kala leñol nulaaɗo wi'ide rewee Allah woɗɗitoɗon tooruuji) (an nahalu:36).

Allah toowɗo wii: (min nelii jeertinoowo ley kala leñol(faaɗir:24).

Allah toowɗo wii:(Wi'ide min njippinii tawreeta wonii e mum kanday e annoora na hiitoroo e mayre annabaaɓe ɓeen ɗowtiibe wonan,de ɓeen huudinɓinɓe) (al maa'ida:44).

Nulaaɓe yo ɓiɓɓe aadama tagaaɓe, ɓe keertoraaki hay hu'unde bangal allankaaku e dewal, Allah toowɗo wii iwde e annabiijo Muhammad kaŋko woni kooho nulaaɓe, kaŋko ɓuri ɓe ɓe fof alhorma nokku Allah:

﴿قُل لَّآ أَمۡلِكُ لِنَفۡسِي نَفۡعٗا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ وَلَوۡ كُنتُ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ لَٱسۡتَكۡثَرۡتُ مِنَ ٱلۡخَيۡرِ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُۚ إِنۡ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ١٨٨﴾

(wi'u: mi maranaa yonki'an nafaa e torra fof so wonaa ko Allah muuyi so tawii meɗa anndunoo ko wiirni maa mi hebbinnoro moyɣere de torra fof memataakan mi laataaki so wonaa jeertinoowo ceynoowo wonan'de jama'aare gooŋɗin'ɓe)

(al aaraaf: 188).

Allah toowɗo wii:

﴿قُلْ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ٢١ قُلْ إِنِّي لَن يُجِيرَنِي مِنَ ٱللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا ٢٢﴾

(wi'u mi maranaa on torra wonaa kanndey wi'anɓe fay go'oto reenataakam e Allah mi heɓataa reenoowo tanaa makko) (al jinne: 21, 22).

Ana hewtaɓe kamɓe nulaaɓe ɓe kala ko keertorii ɓiɓɓe aadam: ɓamde niawwu, e mayde, e kasindinal deendi, e jaram, e tanaa ɗum, Allah toowɗo wi'i iwde e Ibraahiim juulde e kisal won e mum ley sifagol mum joomiiko:

﴿وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ٧٩ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ٨٠ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ٨١﴾

(oon mo kañum woni ñamminoowo kam yarnoowo kam so mi ñawii kaŋko sellintakam oon mo kañum woni baroo'wo kam reewti wuurtinakam) (ah su'araa'u:79,81).

Annabiijo mo juulde e kisal e mun wii: " miin ko mi neɗɗo hono mon, miɗa yejjita hono no njejjitirton'nii, so mi yejjiitii ciftinee kam".

Allah siforikeɓe maccinkinanaade ɗum dow ko ɓuri fof toowde e darja maɓɓe, e ley al haali yettude ɓe; Allah toowɗo wi'i e Nuuh juulde e kisal won e mum:

﴿...إِنَّهُۥ كَانَ عَبۡدٗا شَكُورٗا﴾

(kako o laatike maccuɗo jettoowo) (al israa'a:3), Allah toowɗo wii e Muhammad:

﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ١﴾

(barkeeji makko heewi kaŋko on jippinɗo qur'aana dow maccuɗo mum ngam o laatanoo tageefo jeertungo) (al furqaan:1).

O wi'i e Ibraahiim a, e ishaak, e yaakuub juulde e kisal won e maɓɓe:

﴿وَٱذۡكُرۡ عِبَٰدَنَآ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ أُوْلِي ٱلۡأَيۡدِي وَٱلۡأَبۡصَٰرِ ٤٥ إِنَّآ أَخۡلَصۡنَٰهُم بِخَالِصَةٖ ذِكۡرَى ٱلدَّارِ ٤٦ وَإِنَّهُمۡ عِندَنَا لَمِنَ ٱلۡمُصۡطَفَيۡنَ ٱلۡأَخۡيَارِ ٤٧﴾

(janta jiyaaɓe amen ibraahhim e ishaak e yaakuub jom'en yakawere ley dewal e faamu diina men heerorikeɓe miccitagol laakara e gollan'de ɗum kamɓe ko suɓaaɓe nokku amen)

(saad: 45,47).

O wi'i e fii Annabi Iisaa kisal e:

﴿إِنۡ هُوَ إِلَّا عَبۡدٌ أَنۡعَمۡنَا عَلَيۡهِ وَجَعَلۡنَٰهُ مَثَلٗا لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٥٩﴾

(annabi Iisaa wona so wanaa maccuɗo mo min ne'emini e mum min mbaɗi o tinndol wonan'de banii israa'iila) (ah jukruf: 59).

Gooŋɗinal nulaaɓe ana mooɓi kulle nay:

Aranel: gooŋɗinal wi'ide nelal maɓɓe yo goonga iwde to Allah, kala yankirɗo nelal maɓɓe go'otal joomun yankirii ɗe fuf, Hono no Allah toowɗo wiiri

ni:

﴿كَذَّبَتۡ قَوۡمُ نُوحٍ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ١٠٥﴾

(yimɓe Nuuh njeddii nulaaɓe) (ah su'araa'u: 105) Allah wadiɓe ɓe fennuɓe kala nulaaɓe, fay ngam nulaaɗo walaano ko wanaa kaŋko on saanga ɓe pennimo. E dow ɗum annasaara'en fennii Muhammad -juulde e kisdam won e mun- ɓe jokkay o; kanɓe ɓe fennuɓe Iisaa ɓi maryam, ɓe wanaa jokkuɓe mo, sakke du tawi o seyniriiɓe Muhammad -juulde e kisdam woni e mun-, seynireedeɓe o ala ko firti so wona ko nulaaɗo e maɓɓe, Allah na hiniraɓe o e majjere, o hanndooɓe fa'ade e ɗatol po'occiigol.

Ɗiɗoɓel: gooŋɗin'de inɗe ɗeen ɗe anndinaɗen inɗe mu'en yero: Muhammad, Ibrahiima, Muusaa, Iisaa, Nuuh, - juulde e kisal e maɓɓe-. Ɓee ɗoo joyo woni dunkee'en pellisal, Allah inndii ɓe ley nokkuuje ɗiɗi ley qur'aana ley konngol makko

﴿وَإِذۡ أَخَذۡنَا مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مِيثَٰقَهُمۡ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٖ وَإِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَۖ وَأَخَذۡنَا مِنۡهُم مِّيثَٰقًا غَلِيظٗا ٧﴾

(waktu min nanggunoo aadi iwde e annabaaɓe e maaɗaa e Nuuh e Ibraahiim a e Muusa e Iisa ɓii Mariama men nanngi iwde maɓɓe aadi tekkuɗo)

(al ahjaab: 7)

E kongol Allah:

﴿شَرَعَ لَكُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِۦ نُوحٗا وَٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ وَمَا وَصَّيۡنَا بِهِۦٓ

إِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰٓۖ أَنۡ أَقِيمُواْ ٱلدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُواْ فِيهِۚ كَبُرَ عَلَى ٱلۡمُشۡرِكِينَ مَا تَدۡعُوهُمۡ إِلَيۡهِۚ ٱللَّهُ يَجۡتَبِيٓ إِلَيۡهِ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِيٓ إِلَيۡهِ مَن يُنِيبُ ١٣﴾

(O sa'riyanii'on e diina ɗuum ko wasi'yii Nuuh e ɗuum ko min wahyini fa'ade e maaɗa e ko min mbasiyii Ibrahiima e muusaa e Iisaa no pooccon diina fati ceerton hen, ko noddataa he'eferɗe faade e mum koo mawnii dow maɓɓe Allah woni cuɓotoo mo muuyi o hanndo fa'ade e mum on mo na warta e mum) (ah suuraa:13).

On mo nganduɗen mum; en ngooŋɗinande e ukkere, Allah toowɗo on wi'i:

﴿وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلٗا مِّن قَبۡلِكَ مِنۡهُم مَّن قَصَصۡنَا عَلَيۡكَ وَمِنۡهُم مَّن لَّمۡ نَقۡصُصۡ عَلَيۡكَۗ...﴾

(hakkika men nulii nelaaɓe ye'eso maa ana e maɓɓe ɓe min jantaniima ana e maɓɓe ɓe men jantanaakima) (gaafir:78).

Tatoɓel: gooŋɗin'de ko selli iwde e maɓɓe e kabaaruuji maɓɓe.

Nayoɓel: gollirde sari'ya nelaaɗo e maɓɓe faade e men, kanko woni cakitto maɓɓe Muhammadu -juulde e kisal e mum- nulaaɗo fa'ade e kala yimɓe, Allah toowɗo wi'i:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا ٦٥﴾

(mi hunnorike jooma ɓe ngooŋɗinta faa ɓe

kiitine ley ko ɓe luttondiri e mum rewtii ɓe maatataa ɓillaare fuh e yonkiiji maɓɓe wonan'de ko hiitiɗa ɓe ɗowtoo ɗoowtagol timmungol)

(an nisaa'a:65).

Gooŋɗinal nulaaɓe na jogii tino manngo, ana heen:

Aranel: anndude hinney Allah e kimmiral mum e jiyaaɓe mum; nde wonnoo o nelii faade e maɓɓe nulaaɓe; sabi hakkillo ɓii aadam waawataa teelɗude e anndal majjum.

Ɗiɗoɓel: yettirde Allah toowɗo oo dow kaa ne'ema mawka.

Tatoɓel: yidde nulaaɓe juulde e kisal won e maɓɓe, e mawnindeɓe, e yettirdeɓe ko ɓe waarata; sabi ɓe nulaaɓe Allah, e saabi darangol maɓɓe dewal Allah, e yottinnde nelal mum, e laaɓannde jiyaaɓe mum.

hakiika canndalɓe njeddi nulaaɓe mu'en al haali maɓɓe ɓe aaƴii wi'ide nulaaɓe Allah jeyataake e ɓiɓɓe Aadama! Allah toowɗo oo jantike ngoo aaƴo, o fenniringo e konngol mum miɗa senaare woodanimo:

﴿وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرٗا رَّسُولٗا ٩٤ قُل لَّوۡ كَانَ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَلَٰٓئِكَةٞ يَمۡشُونَ مُطۡمَئِنِّينَ لَنَزَّلۡنَا عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكٗا رَّسُولٗا ٩٥﴾

(De walaa ko hadî yimɓe gooŋɗin'de wakkati mo kanndey wari e maɓɓe so wanaa ɓe wii yalla

Allah nelii neɗɗaŋke nulaaɗo na? wi'u so tawiino malaa'ika en ana e leydi e ɓe yahha e ndeeyʼere naa men jippin dow maɓɓe malayka nelaaɗo).

(al israa: 94, 95).

Allah mbonni ndee aayʼoore wi'ide so wanaa nulaaɗo wona neɗɗo; sabi o nelaaɗo fa'ade ndunkee'en leydi kanmɓe ɓe yimɓe, so tawiino ndunkee'en leydi yo maleykaji naa min njippin dow maɓɓe maleyka nulaaɗo; ngam fa o laato yeru maɓɓe, Allah toowɗo oo fillorii iwde e yeddooɓe nulaaɓe wi:ide ɓe mbii:

﴿...إِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعۡبُدُ ءَابَآؤُنَا فَأۡتُونَا بِسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٖ ١٠ قَالَتۡ لَهُمۡ رُسُلُهُمۡ إِن نَّحۡنُ إِلَّا بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۖ وَمَا كَانَ لَنَآ أَن نَّأۡتِيَكُم بِسُلۡطَٰنٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِ...﴾

(ɓe mbii on laataaki so wonaa yimɓe hono amen oɗon muuya faddaade min e ko abbiraaɓe amen ndewannoo de waddanee'men hujjah njannwuɗo nelaaɓe maɓɓe wii'ɓe men laataaki so wonaa yimɓe hono mon de kay wiide Allah na ne'emina, on mo muuyi e jiyaaɓe mum de laatanaaki men men wadda na on hujjah so wonaa e dunŋee allah)

(ibraahiima: 10, 11).

Ɓooŋɗindyʼe Ñalawma cakkito

Nialooma cakito: woni ñannde ndarrgal mo yimɓe immintee e mm ngam ñaawoore e mbarjaari.

O inndiraama ɗum; sabi ñalooma walaa caggal mayre; nde wonnoo ndunkee'en alnjeddaa tabitan

ley jipporɗe mu'en, ndunkee'en yiite ley yiite mu'en.

De gooŋɗin'de ñalooma cakito na mooɓi kuɗɗe tati:

Aranel: gooŋɗind'e immital: ɗum woni wuurtinn'de maayɓe saaga mo buututal fuufetee ɗiɗaɓal; deh yimɓe immoo wonann'de jom tageefooji, ɓe walaa paɗe, ɓe hollɓe, jofolo'en (nguppuuɓe) ɓe taadaaki, Allah toowɗo wi'i:

﴿... كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ﴾

(hono no min puɗɗori tagoore adan nde min mbaɗtan nde ko fodoore dow amen min laatike gollooɓe ɗum) (al anmbiyaa: 104).

ummital: yo ngooga tabitiɗɗo, qur'aana e sunna e kawral al silaami'en fof na holli ɗum.

Allah toowɗo wi'i:

﴿ثُمَّ إِنَّكُم بَعۡدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ١٥ ثُمَّ إِنَّكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ تُبۡعَثُونَ ١٦﴾

(reftii onon ko'on maayooɓe caggal ɗum reftii onon ko'on wuurtinteeɓe ñande ndarnga)

(al muuminuuna: 15, 16).

De annabiijo -juulde e kisal won e mum: " yimɓe moottete ñande ndarga ɓe ngala paɗe ɓe ngala koltal ɓe ngoppinɓe". ko hawra.

De al silaami'en kawri dow tabitingol majjum, ɗuum woni ko hikkma, ndaarata; no Allah waɗana oo tagoore wartirde, o barjooɓe e hen dow ko sari'yaniiɓe e ko nelldi nulaaɓe mum, Allah toowɗo

o wi'i:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾﴾

(E on cikku min takɓe on ngam fijirde e on nduɗtataako fa'ade e amen) (al muuminuuna: 115)
De o wi'i Annabiijo mum -juulde e kisal e mum-:

﴿إِنَّ ٱلَّذِى فَرَضَ عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لَرَآدُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ...﴾

(oon tilsinnɗo dow maa yottin'de qur'aana yo nduɗtoowo ma) (al qassasu:85).

Ɗiɗoɓel: gooŋɗin'de hayboore e mbarjaari: jiyaaɗo hasbete dow golle mum, de baraje dow heen, qur'aana e sunna e kawral al silaami'en fuh na holli ɗuum.

Allah toowɗo on wi'i:

﴿إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾﴾

(to amen ɓe ngartata refti min hasbooɓe)
(al gaasi'a: 25,26)

Allah toowɗo on wi'i:

﴿مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾﴾

(oon gadduɗo moyʏere sappo hono mayre ana woodani ɗum on gadduɗo fankarde o yoɓetaake so wona ɗum yeru mayre kamɓe ɓe tooñetaake).

(al annaam: 160)

Allah toowɗo wi'i:

﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ٤٧﴾

(min mballinat ɓetirɗe jaadilal ñande ndarga woŋki fof tooñetaake min mbaddan fay ko waarata e ŋenyʼeefi wabbere pagguri min ngaddat ɗum de Allah heyʼii mo ana hasboo) (al anbiyaa: 47).

Yetta gah Umar Allah wele ɗum o wi'i: " Allah ɓattinat muumini, o waɗa dow mum sutura mum o wi'amo: aɗa anndibakkaat ma o? aɗa ann di bakkaat ma o? o wi'a: eyyo jooman, faa so o qirrii bakkaat mu, o yi'i e hoore mum o halkiima, Allah wi'a:mi suhrima to aduna too mi ya'afete o hannde, o hokkee dewtere lobbi makko, kono he'eferɓe e naafigi'en ɓe noddete dow ko'e tageefooji: ɓee woni fenuɓe dow joomun'en, ayyo kuddi Allah wonii dow tooñooɓe" ko kawraaɗo.

Selli ga annabiijo -juulde e kisal e mum-: " wi'ide on himmirɗo e lobbere gollin'de; Allah widdanan'o lobbe sappo sowaɗe fa'ade e teemede jeɗɗi sowre fa'ade cowe keewɗe, de on himmirɗo fankarrde wo'otere dey golli'nde; Allah winndan'de fankarde wo'otere".

Al juulɓe kawrii dow tabintin'de hasboore e baraaje dow golle, ɗum woni ŋeeñal; Allah toowɗo jippinii defte, o nelii nelaaɓe, o tilsini dow jiyaaɓe jaɓde ko ɓe waddi, e gollirde ko wajibii gollireede heen, o wajinbini haɓde ballaniiɓe'o de o danni

ƴiiƴan maɓɓe, e ɓeyngu maɓɓe, e rewɓe maɓɓe, e jawɗe maɓɓe, So tawi hasboore e barjaari ala ma ɗum laato fijo ngo joomiraaɗo ñeeñɗo o sennetee iwde e mum, Allah toowɗo on sappike fa'ade e ɗuum e konngol mum:

﴿فَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرۡسِلَ إِلَيۡهِمۡ وَلَنَسۡـَٔلَنَّ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ٦ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيۡهِم بِعِلۡمٖۖ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ ٧﴾

(wallaay naa min lanndo sanne sanne ɓeen nulaaɓe fa'ade e maɓɓe naa men lanndo sanne nulaaɓe ɓen wallaay naa min janntonoɓe e ganndal de min laataaki wirniiɓe) (al aaraaf: 6, 7).

Tatoɓel: gooŋɗinal al jenna e yiite de wi'ide kanji ɗiɗi woni wartirde nduumotoonde wonan'de tagoore nde.

Al jenna yo suudu ne'ema ndu allah resani muumini en reentiiɓe, ɓeen gooŋɗin'ɓe ko Allah tilsini dow mu'en gooŋɗina, ɓe rewi Allah e nulaaɗo mun, al haali maɓɓe ɓe laɓɓinanɓe Allah, ɓe jokkuɓe nulaaɗo makko, ana ley al jenna e nooneeji ne'ema " ko yitere yi'aay, ko nofru nanaay, ko toɓɓaaki dow ɓernde tagaaɗo", allah toowɗo wii:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَٰٓئِكَ هُمۡ خَيۡرُ ٱلۡبَرِيَّةِ ٧ جَزَآؤُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُۚ ذَٰلِكَ لِمَنۡ خَشِيَ رَبَّهُۥ ٨﴾

(ɓeen goodin'ɓe so ngolli lobbe ɓe siforiiɓe nih kamɓe ngoni ɓurɓe moƴude tagoore nd mbarjaari

maɓɓe ana nokku joomiiɓe al jennaaji duumiidi ɗi calludi ndiyam ana doga e mum ɓe duumo tooɓe ley majji faa abadah weluya allah woni e maɓɓe ɓe welaama o barjiiɓe ɗuum yo wonann'de oon kuldo joomum) (al bayyina: 7,8).

Allah toowdo wi'i:

﴿فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ١٧﴾

(woŋki anndaa ko suuɗanaa ley ko jeyaa e ɓuunnata ɓerɗe mbarjaari ko laati e ɓe ngollatno).

(ah sajada: 17).

jayngol kam suudu jukkungo ndu Allah toowdo rootanii he'eferɓe tooñiɓe, ɓeen yankirɓe'o dey lutti nulaaɓe mum, ina e magge nooneeji jukkungo, e jukkungo guffoowo ko ɓernde miijataako,

قال الله تعالى: {وَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِين} [آل عمران:١٣١] وقال تعالى: {وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاء كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءتْ مُرْتَفَقًا} [الكهف:٢٩] وقال تعالى: {إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَالَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا} [الأحزاب:٦٤-٦٦].

Allah toowdo wi'i:

﴿وَٱتَّقُواْ ٱلنَّارَ ٱلَّتِيٓ أُعِدَّتۡ لِلۡكَٰفِرِينَ ١٣١﴾

(ndeente jayngol ngol rootanaage he'eferɓe)

(aal imraana: 131)

Allah toowɗo wi'i:

﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا ٢٩﴾

(wi'iɓe ko waddan mi on koo ɗuum woni goonga iwde to joom'mon muuyɗo gooŋɗina muuyɗo yankira min rootanike tooñooɓe yiite nge kokooji mum fiiltotooɓe so ɓe ɗaɓɓi mballa ɓe walliree nebban taaynaaɗan ɗan na taayna je'ese bonii e jaram ko woni ɗam bonii e wahorde) (al kahaf: 29).

Allah toowɗo wi'i:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَعَنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمۡ سَعِيرًا ٦٤ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيّٗا وَلَا نَصِيرٗا ٦٥ يَوۡمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمۡ فِي ٱلنَّارِ يَقُولُونَ يَٰلَيۡتَنَآ أَطَعۡنَا ٱللَّهَ وَأَطَعۡنَا ٱلرَّسُولَا۠ ٦٦﴾

(Allah huɗii he'eferɓe o rootaniɓe jayngol huɓɓoowe ɓe duumotooɓe e magge melew ɓe, heɓataa yillitiiɗo wanaa paabotooɗo ñande je'ece maɓɓe na waylite e yiite ɓe mbia sinno min ɗowtanike Allah e nulaaɗo) (al ahzaab: 64, 66).

Gooŋɗin'de ñalawma cakkitto na jogii tinooji mawɗi, ana jeyaa hen:

Aranel: reerɗuɗe waɗde dewal, e jooteede e maggal; ngam jikkude mbarjaari oo ñalawma.

Ɗiɗbel: hulde gollude luttal, e weleede ɗum; ngam kulol jukkungo o ñalawma.

Tatoɓel: ɓorgol suno juuldo ittude e ko faatoriiɗum ley fiinaanuuji aduna ngam ko o jikkata e ne'ema ñalawma cakkitto.

He'eferɓe njeddi immital caggal mayde; al haali maɓɓe ɓe aaƴiiɓe wi'ide ɗum huɓinataako.

Ndeeɗoo aaƴoore yo peneere, saria, e maatugol, e hakkille fof ana holli laatogol majjum .

Ɛ saria Allah toowɗo wi'i:

﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٧﴾

(ɓeen he'eferɓe aaƴike wi'de ɓe immintintaake caggal ɓe maayi wi'u ngooga mi hunorake jooman naa on immintine sanne sanne reewtii on humpititte ko ngolluɗon de ɗuum na newii dow Allah) (attagaabuni:7). De defte kammuŋkooje na kawri dow majjum.

E maatugol: Allah hollii jiyaaɓe mum wuurtinal maayɓe e aduna ɗoo, ana e suura baqara yeruuji joy dow ɗum, kanji woni:

Yeru adano: nde yimɓɓe mu'usaa mbiani ɗum:

﴿...لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ ...﴾

(min ngooŋɗintaama fa'a min yi'a Allah e ɓanngal) (al baqara:55)

Ndeen Allah wariɓe rewtii o wuurtiniɓe, E ɗum Allah toowɗo wi'i banii israa'iila:

﴿وَإِذۡ قُلۡتُمۡ يَٰمُوسَىٰ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى ٱللَّهَ جَهۡرَةٗ فَأَخَذَتۡكُمُ ٱلصَّٰعِقَةُ وَأَنتُمۡ

تَنظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثۡنَٰكُم مِّنۢ بَعۡدِ مَوۡتِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٥٦﴾

(cifitore nde mbi'iɗon ehey muusa min ngooŋɗinantaama fa'a min nji'a Allah e ɓangal nden ka'acaali nanggiɓe nde onon oɗon yeewa reftii min immintini on caggal maayde mon yaama njetton)

(al baqara: 55, 56).

Yeru ɗiɓmo: e qissa neɗɗo baraaɗo mo banii'israa'iila haɓi dow mum nden Allah yamiriɓe ɓe kirsa nagge ɓe piyiira o yoga magge ; ngam fa o haalnaɓe mo'ye warimo, e ley ɗum Allah toowɗo wii:

﴿وَإِذۡ قَتَلۡتُمۡ نَفۡسٗا فَٱدَّٰرَٰٔتُمۡ فِيهَاۖ وَٱللَّهُ مُخۡرِجٞ مَّا كُنتُمۡ تَكۡتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلۡنَا ٱضۡرِبُوهُ بِبَعۡضِهَاۚ كَذَٰلِكَ يُحۡيِ ٱللَّهُ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَيُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ ﴿٧٣﴾

(Saanga mo ittuɗon woŋki e pooɗondirɗon dow mum Allah nee yo ɓannginoowo ko laati ɗon o ɗon suuɗa min mbi'i fiiron yoga magge e makko fa o wurta niini Allah wuurtinirta maayɓe de o kolla on aayaaje makko yaama hayʼyʼilon)

(al baqara: 72,73).

Yeru tatɓo: ley kissa yimɓe yaltuɓe cuuɗi mum ngam dokde mayde de kammɓe ɓe ujjunaaji; e Allah toowɗo o wariɓe, reewti wuurtiniɓe, e ɗum Allah toowɗo wi'ata:

﴿أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَٰرِهِمۡ وَهُمۡ أُلُوفٌ حَذَرَ ٱلۡمَوۡتِ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحۡيَٰهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَذُو فَضۡلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشۡكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

(E a yi'ani ɓeen yaltuɓe cuudi'muen de ɓe ujjunaaji ngam hulde mayde Allah wi'iɓe maaye refti o wuurtiniɓe Allah yo joom ɓural dow yimɓe joon'non ko ɓuri heewde e yimɓe njettataa)

(al baqara: 243).

Yeru nayaɓo: e kissa oon ɓettiido ngeendi ndi yimɓe mum wuuraa, o tiinni no Allah wurtinan'de; dey Allah wari'o hakke duuɓi teeɗmedere, caggal ɗum wuurtini'o, e ɗum woni Allah toowdo wi'i:

﴿أَوۡ كَٱلَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرۡيَةٖ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحۡيِۦ هَٰذِهِ ٱللَّهُ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِاْئَةَ عَامٖ ثُمَّ بَعَثَهُۥۖ قَالَ كَمۡ لَبِثۡتَۖ قَالَ لَبِثۡتُ يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖۖ قَالَ بَل لَّبِثۡتَ مِاْئَةَ عَامٖ فَٱنظُرۡ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمۡ يَتَسَنَّهۡۖ وَٱنظُرۡ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجۡعَلَكَ ءَايَةٗ لِّلنَّاسِۖ وَٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡعِظَامِ كَيۡفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكۡسُوهَا لَحۡمٗاۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعۡلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ٢٥٩﴾

(maa oon ɓettiido e ngeenndi de kayri ndi saamundi dow bene mayri o wii hono allah wuurtiniirtandi caggal helde mayri nden allah wari mo duuɓi teemedere reftii wuurtini'mo wi'i mo duuɓi hono foti o maayri o wii nialooma maa feccere ñalawma o wii patti yo duuɓi te'emedere ƴeewu ndeendi maaɗa e njaram maa waylitaaki de ƴeewaa mbabba maa ngam fa'a min mbaɗe kaawis wonann'de yimɓe de ƴeewaa fa'ade e ƴi'ye noye men wuurtiniirtaɗe rewtii min koltinaɗe teew nde ɗum ɓanngani mo ndee o wii miɗa anndi Allah na waawi kala hu'unnde) (al baqara: 259).

Yeru joyɓo: ley kissa Ibrahiima gidiraaɗo, saaga nde o laandi Allah holla mo no wuurtinirta maayɓe; nden Allah ɣamiri'mo mo hirsa pooli nay, o saakaɗi pecce pecce dow bamle wonnɗe tatte mum reftii o nodditaɗi; nden pecce ɗee reenta soɗondira, de ɗi doga warde ga Ibrahiima, e ley ɗum Allah toowɗo wi'ata:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّ أَرِنِى كَيْفَ تُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ ۖ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن ۖ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِى ۖ قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ ٱلطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ ٱجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ٱدْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا ۚ وَٱعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾﴾

(saanga nde Ibrahiima wii jooman hollan hono wuurtinirtaa maayɓe o wii yalla a gooŋɗinat na o wii mi gooŋɗini kaa ko ngam faa ɓernde am ndeeɣa o wii nanggu pooli nay mooɓaaɗi fa'ade e ma rewtii waɗaa dow kala wamde feccere e majji rewtii noddaaɗi ɗi waran ɗi heñotooɗi de anndaa wi'ide Allah ko jaaliiɗo yo ñeeñɗo) (al baqara: 260).

Ɗum ɗo ko yeruuji maateteeɗi gootɗi, ɗi na kolla huɓinagol wuurtin'de maayɓe, de yaltinaɓe e qabburuuji maɓɓe e muyɗe Allah.

Ko no tinndingol hakkille: ina e je'ece ɗiɗi:

Go'otel mumAllah toowɗo woni takɗo kammu e leydi, e ko woni ley majji, kaŋko fefindiiɗi, on baawɗo fuɗɗude tageefo roŋkataa wirfintinde o, Allah toowɗo wi'i:

﴿وَهُوَ ٱلَّذِى يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ...﴾

(kaŋko woni tagoowo tageefo reftii o wirfinaɗum de ɗum ɓuri newanaade mo)

(ar ruum: 27).

Allah toowɗo wi'i:

﴿...كَمَا بَدَأۡنَآ أَوَّلَ خَلۡقٖ نُّعِيدُهُۥۚ وَعۡدًا عَلَيۡنَآۚ إِنَّا كُنَّا فَٰعِلِينَ﴾

(hono no min puɗɗiri tanndi aranndeeri nih min ngartinirtandi ɗum yo fodoore dow amin min gollooɓe ɗum) (al anbiyaa: 104). O wi'i dow yamirde ruɗɗitinnde on yankirɗo wuurtin'de ɣi'e tawa ɗe kiiɗɗe:

﴿قُلۡ يُحۡيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلۡقٍ عَلِيمٌ ٧٩﴾

(wi'i on puɗɗuɗoɗe e adan wuurtintaɗe kaŋko omo anndi ko kala) (yaasin: 79).

Ɗiɗoɓel: leydi wona mayndi funngo ala e mum' lekki firinsinki ala e mayri; dey toɓo jippoo dow mayri; ndi jarita al haali mayri ndi firinsinndi wuurundi, ana ley mayri kala ɗiɗɗiɗi ŋarɗuɗi, oon wawɗo wurtinn'de ɗi caggal mayde majji, ana waawi wurtin'de maayɓe, Allah toowɗo wi'i:

﴿وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَنَّكَ تَرَى ٱلۡأَرۡضَ خَٰشِعَةً فَإِذَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡهَا ٱلۡمَآءَ ٱهۡتَزَّتۡ وَرَبَتۡۚ إِنَّ ٱلَّذِيٓ أَحۡيَاهَا لَمُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰٓۚ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ٣٩﴾

(Ana jeyaa e aayaaje Allah wi'ide ma a yi'an leydi na yo'ori so min jippinii toɓo dow mayri ndi jarita ndi yaltina funngo on wurtinɗondi naa wurtinin maayɓe kaŋko omo waawi kala hu'unnde)

(fussilat: 39)

Allah toowɗo wi'i:

﴿وَنَزَّلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ مُّبَٰرَكٗا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٖ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ ٩ وَٱلنَّخۡلَ بَاسِقَٰتٖ لَّهَا طَلۡعٞ نَّضِيدٞ ١٠ رِّزۡقٗا لِّلۡعِبَادِۖ وَأَحۡيَيۡنَا بِهِۦ بَلۡدَةٗ مَّيۡتٗاۚ كَذَٰلِكَ ٱلۡخُرُوجُ ١١﴾

(men jippinii iwde e kammu ndi'yam barkinɗan de men funniriɗam ngenmbuuje e gabbe kettaaɗe e caɓe tamoro juuɗe ana woodaniɗe poryʼolle yowondirɗe yo ɗum arsuku wonan'de jiyaaɓe amen wuurtiniriɗum ngeendi waatundi hono nii nih immital warrata) (q:9,11).

Ana heewtinee gooŋɗinal ñalawma cakitto: gooŋɗin'de kala ko wonata caggal mayde yeru:

(A) fitina yenaande: ɗum woni lanndegol maayɗo caggal iraama iwde e joomum, e diina mum, e Annabiijo mum; den Allah tabintinira ɓeen gooŋɗin'ɓe konngol tabitinngol, o wi'a: Allah woni jooman, diina'am yo islaam, annabiijo am Muhammad juulde e kisal won e mum

De Allah majjina tooñɓe ke'efeero wi'a: hay, hay, mi annda, na'afiki maa cikkitiiɗo wi'a: mi anndaa mi nani yimɓe na wi'a hu'unde nih mi wi'iinde.

(B) leɓte yenaande e ne'ema mum: leɓte ɗe na ngoodani tooñooɓe e na'afiki'en e he'eferɓe, Allah toowɗo wi'i:

﴿...وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِي غَمَرَٰتِ ٱلۡمَوۡتِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓاْ أَيۡدِيهِمۡ أَخۡرِجُوٓاْ أَنفُسَكُمُۖ ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَوۡنَ عَذَابَ ٱلۡهُونِ بِمَا كُنتُمۡ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيۡرَ ٱلۡحَقِّ وَكُنتُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِهِۦ تَسۡتَكۡبِرُونَ﴾

(Tawno aɗa yi'a saanga mo tooñooɓe ngoni e sigiiro mayde de maleykaaji ana weɗɗiti juuɗe mu'en ɓe mbi'a njaltinee woŋkiiji mon hannde o ɗon barjee jukkungo hoyaare ngam ko ngonɗon oɗon kaala dow Allah ko wona ngoonga on laatike oɗon mawninkinanoo aayaaje Allah)

(al an'aam: 93).

Allah toowɗo wi,i e dunkee'en firawna:

﴿ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ٤٦﴾

(heɓe mballe e dow jayngol subaka e kiikiiɗe e ñande darngal ana daroo wi'ee naannee dunkee'en fir'awnaleɓte ɓurɗe fof naawde) (al gaafir:46).

E ley sellunde muslim ko jeyaa e hadiisa zeydi ɓii saabit Allah yarro e makko iwde annabiijo juulde e kisndam won e annabiijo o wii: " so ni wanaa kulol waasude mon ubbondirde (irondirde) naa mi noddu Allah nanina' on yoga e ko nananmmi e sawto jukkungo Saabeere" rewti o feewtiri yeeso makko o wii: " mooloree Allah e jukkungo yiite". wi'ee: miɗen moolorii Allah jukkungo yiite, o wi'i: " mooloree Allah jukkungo Saabeere-yenaande-", ɓe wi'i: miɗen moolorii Allah jukkungo yenaande, o wi'i: " mooloree Allah fittna, ko ɓanngi e ko suuɗi hen" ɓe mb'ii: miɗen moolorii Allah fittna ko ɓanngi e ko suuɗi hen, o wi'i: " mooloree Allah fittna dajjaali" ɓe mbii: miɗen moolorii Allah fitna

dajjaali.

Kono ne'ema Saabeere: ana woodani juulɓe goongante'en Allah toowɗo wi'i:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ٣٠﴾

(ɓeen wi'iɓe Allah woni joomi amen refti ɓe po'occii, malayka'en ana njippoo dow maɓɓe mbi'aɓe wote kulee wote cune mbeloree aljannaaji ɗi laati ɗon o ɗon fodanee" (fussilat: 30).

Allah toowɗo wi'i:

﴿فَلَوۡلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلۡحُلۡقُومَ ٨٣ وَأَنتُمۡ حِينَئِذٖ تَنظُرُونَ ٨٤ وَنَحۡنُ أَقۡرَبُ إِلَيۡهِ مِنكُمۡ وَلَٰكِن لَّا تُبۡصِرُونَ ٨٥ فَلَوۡلَآ إِن كُنتُمۡ غَيۡرَ مَدِينِينَ ٨٦ تَرۡجِعُونَهَآ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ٨٧ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ٨٨ فَرَوۡحٞ وَرَيۡحَانٞ وَجَنَّتُ نَعِيمٖ ٨٩﴾

(ko hadi so tawii woŋki yottike konongol de o ɗon nji'a waktu on minen ɓuri ɓattaade o gilla e mon kono on njiataa ko hadi so tawii on laataaki on tanaa yoɓeteeɓe wartironki so tawii on gooŋɗuɓe kono so tawii o mo jeyaa e ɓattinaaɓe nden kaa yo foftere ŋottere e al jennaaji neemindi)

(al waakia: 83, 89).

Egga gah e baraa'a ɓi aazib Allah wele ɗum wiide annabiijo mo juulde e kisal e mum o wi'i e muumini so jaabike malayka'en ɗiɗo ley Saabeere mum: " noddoowo noddan iwde dow kammu: wi'ide maccuɗo'am gooŋɗi, waɗanee'o daɗɗo ley al jenna, ɓoornee'o iwde e al jenna, udditanee'o damal fa'ade

e al jenna, o wi'i: de hendu al jenna e uurdi mum wara e makko, o yaaƴanee ley Saabeere mum kaddi ɗo jiile makko yottotoo". ahmad e abuu daawuud fillii ley hadiisa juutɗo.

Yimɓe ooñagol majjii de ɓe njeddi leɓte yenaande, e ne'ema mum, ɓe aaƴiiɓe wi'ide ɗum huɓindataako ngam luttugol ko woodi, ɓe bmii: so maydo irtaama ley Saabeere mun tawirte no woorrunoo ni, tawa Saabeere nden yaajay ɓillaaki.

De nde aaƴoore ko penale e saria, e maatal, e haƴƴille:

Ko no banngal saria : en ardinii nassiiji kollooji tabital jukkungo yenaande, e ne'ema mum.

De ley sellunde bukaarii immaade e hadiisa ɓii abbaas Allah yarro e maɓɓe o wii:" Nulaaɗo juulde e kisndam won e mun yalti ley yoga e boli madiina; de o nani sawto yimɓe ɗiɗo ana jukkee ley jenaale mu'en" de o jantii hadiisa on, ana ley makko: " wiide gooto maɓɓe reentataako no iwde e kibbe" e ley filla " e kibbe mum" de wi'ide goɗɗo oo ana waɗa ngaddu, e filla muslim: " o laɓɓintaako iwde e kibbe".

Taw e maatal: ɗaaniiɗo na yi'a e ɗoyngol mum kañum ana wonnoo e nokku jaacɗo ŋarɗuɗo, o mo ne'emo ley mum, maa du omo ley nokku ɓilliiɗo yeewnuɗo, o mo naawee heen, ana wona nii o finna saatuuji ngam kulol ko yi'i, De e won'dude e ɗuum fof kaŋko o mo dow le'eso makko e suudu makko

dow nbandi makko, ɗooyngol wo sakiike maayde; de ɗum waɗi so Allah toowɗo inndiri ɗum: (ɓeennugol) Allah toowɗo wi'i:

﴿ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلۡأَنفُسَ حِينَ مَوۡتِهَا وَٱلَّتِي لَمۡ تَمُتۡ فِي مَنَامِهَاۖ فَيُمۡسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيۡهَا ٱلۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ ٱلۡأُخۡرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّى...﴾

(Allah ana ɓettina yonkiiji saanga mayde majji de ɗiin ɗi maayay e ley ɗoyngol majji de nannga ki o hoddiri dow mun maayde o neltita wokki faade e ñannde o hoddiri) (ah jumar: 42).

Ko no to banŋe hakkille: wiide ma ɗaaniiɗo ana yia ley ɗoyngol mun koyɗol ngoongawol yaadungol e ko woodi, de o mo waawi yiide annabiijo juulde e kisdam won e mun e dow sifa makko, oon yiiɗomo dow sifa makko; hakiika joomun yi'iimo, ɗum e wonnde, ɗaaniiɗo ley suudu mun dow leeso mun ana woɗɗi ko yi'i koo, So tawii ɗum ana huɓindii ley al haaliiji adduna deh ɗum laatataako na huɓindii ley al haaliiji laakara?!

De banngal tuugagol maɓɓe ley ko ɓe aaƴii wiide ma so hunccitaama iwde e mayɗo ley Saabeere mun; maa o tawiree no o woorrunoo, de Saabeere nen waylitaaki to yaajugol wanaa ɓillagol; jawaabu majjum na ley toɓɓe na he majje:

Aranel: wiide ma dagataako lunndaade ko saria waddi, e yeru ɗiiɗo jiɓuyeeji ɓorwuɗi ɗiin taweteeɗi so lunndortooɗo ɗi miijike ko saria waddi miijo ngoongaawo naa anddu pene ɗiiɗo

jiɓuyaaji, de wi'aama:

Heewi aybinoowo konngol sellungol

De boofol makko yo e faamu niawuɗo woni

Ɗiɗoɓel: wiide al haaliiji barzak na jeyaa e fiinaanuuji wirniiɗi ɗi maatal faamataaɗum, so tawiino iɗi faamiree maatal fayda heɓataakeno e goonɗinal ko suuɗi, naa goonɗinɓe e fennuɓe fuh fotu hen.

Tatoɓel: wiide jukkungo, e neema, e yaajal yanaande, e ɓillaare mun; yo mayɗo tan faamataɗum (maatata), de ɗum na way hono no ɗaaniiɗo yiirata ley koyɗol mun ɓillaare e yeewnere nokku, maa ley nokku yaajuɗo nŋarɗuɗo, de oon wonɗo tatte makko maatataa ɗum yiataa ɗum. De nulaaɗo juulde e kisdam won e mun laatike na sappoo ɗum wonde o mo ley sahaabaaɓe makko; de o nana wahyu, tawa sahaaba en makko nanay, yaama malayka suurɗino suura gorko dey haalda e makko, sahaaba en ɓen yiataa malayka on, ɓe nanataa sawto makko.

Nayoɓel: wiide faamu tagaaɓe na heeƴiraa e ko Allah huɓiniɓe faamude, ɓe waawa taa faamude kala ko woodi fuh, kammuuji jeeɗiɗi, e leydi, e wonɓe ley majji, de kala huunde na senna sennugol Allah cennal gooŋantewal, Allah na naninaɗum mo muuyi e tageefo mun saatuuji, De wonndude e ɗum fuh kanko o mo wiirnanii e men, ley ɗum Allah toowɗo wii:

﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡ...﴾

(kammuuji jeeđiđi e leydi e ko woni ley majji, ana senna o kala huunde fuh na senna e jettooji makko kono on faama taa sennugol majji) (al israa'a:44) Hono nih seyđaaniiji e jinnaaji ana yaha ley leydi yaade e warde, de jinnaaji warii e nulaađo -juulde e kisdam won e mun- ɓe heđii jannde makko, ɓe tuttinii o, de ɓe huuy'i faade e yimɓe maɓɓe al haali maɓɓe ɓe jeertinooɓe, wonndude e đum fuh kamɓe ɓe suuđaaɓe en, e ley đum Allah toowđo oo wii:

﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ لَا يَفۡتِنَنَّكُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ كَمَآ أَخۡرَجَ أَبَوَيۡكُم مِّنَ ٱلۡجَنَّةِ يَنزِعُ عَنۡهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوۡءَٰتِهِمَآۗ إِنَّهُۥ يَرَىٰكُمۡ هُوَ وَقَبِيلُهُۥ مِنۡ حَيۡثُ لَا تَرَوۡنَهُمۡۗ إِنَّا جَعَلۡنَا ٱلشَّيَٰطِينَ أَوۡلِيَآءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ ٢٧﴾

(eehey ɓiɓɓe aadama hakkilee fati seyđaani finna on hono no o yaltiniri saaraaɓe mon điđo ley al jenna o mo ɓoortaɓe kaddule maɓɓe ngam faa o hollaɓe awraaji maɓɓe kanko o mo yi'a on kanko e walliiɓe makko nokku đo on yiataaɓe minen men wađii seyđaaniiji yo yillitiiđi ɓeen ɓe goondintaa Allah) (al aaraaf:27). De so taweede tageefo faamataa kala ko woodi; ndey dagataako ɓe yankera fiinaanuuji tabitiđđi bangal ko wiirni, tawa ɓe faamay đum.

Gooŋɗin'ɗe hoddiro

Hoddiro: koddirgol Allah toowɗo wonan'de tagoore, hono no ganndal mum adoriihen, so ŋeeñal mum hiitiiɗum.

Gooŋɗin'de hoddiro na mooɓi kuɗɗe nay:

Aranel: goonɗin'de wi'ide Allah toowɗo na anndi kala hu'unde, ukkere e paccital, gila fuɗɗoode fa'a kattooɗe, fotu so ɗum ko yowiti e golleeji mum maa e golleeji jiyaaɓe mum.

Ɗiɗoɓel: gooŋɗin'de wi'ide allah toowɗo winndii ɗum e alluwal deenagal, e ley ɗii fiinaanuuji ɗiɗi allah toowɗo wi'a ta:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ٧٠﴾

(Ene a annda Allah na anndi ko woni e kammuuji e leyɗe wi'ide ɗum fof na woodi e deftere ɗum fof ana newanii Allah) (al hajju: 70).

Joli e sellunde Muslim gah Abdulaay ɓi Umar Allah wele ɗum o wi'i: mi nanii nulaaɗo -juulde e kisal e mum- wi'a: " Allah windii koddirooje tagoorende ko ardii tagkde kammuuji e leyɗe ko duuɓi ujunaaji cappanɗe joy".

Tatoɓel: goonɗin:de wi'ide kala tagoore woodataa so winaa e muyɗe allah, foto so tawii ko jongitii e golle mum, maa ko jongitii e golle tagaaɓe, Allah toowɗo wi'i e jongitii e golle mum:

﴿وَرَبُّكَ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخۡتَارُۗ...﴾

(de joom maa na taga ko muuyi de o suɓoo) (al kasas:68).

O wi'i:

﴿...وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ﴾

(de Allah na waɗa ko muuyi) (Ibrahiima:27).

O wi'i:

﴿هُوَ ٱلَّذِي يُصَوِّرُكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡحَامِ كَيۡفَ يَشَآءُۚ...﴾

(kaŋko woni mo ana suurɗina on e renngaaji no o muuyiri) (aal immraan:6) Allah toowɗo wi'i e ko jongitii e golle tagaaɓe:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡ...﴾

(So allah muuyi na o jaalin'ɓe dow mon de ɓe mbarondira e mon) (an nisaa:90).

O wi'i:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُۖ فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ﴾

(So jooma welana ɓe mbaɗataa ɗum accidinɓe e pene pekindaaɗe) (al annaam:112).

Nayoɓel: goondin'de wi'ide kala tagoore yo ko tagaa wonan'de Allah toowɗo oo e jaati majji, e sifaaji majji, e firritagol majji, Allah toowɗo o wi'i:

﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ ٦٢﴾

(Allah woni takɗo kala hu:unde kaŋko o woni reenuɗo kala hu'unde) (al zumar:62).

Mo senaare woodani wi'i:

﴿...وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا﴾

(de tagi kala hu'unde o hoddiri ɗum koddiral) (al furqaan: 2) De o wi'i iwde e annabiijo makko Ibrahiima -juulde e kisal e - wi'ide o wi'ani tomottaare mum:

﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ ٩٦﴾

(Allah tagi on o non e ko ngollo ton fof (Ah saafaat:96).

Gooŋɗin'de koddirooje - dow no siforiɗen nih-riiwtataa no maccuɗo tawree muuyɗe ley golleeji mum ɗi suɓii, e jogaade baawɗe e majji; sabi sariya e ko woodi na holla tabitinngol ɗum wonan'de o.

To sariya: Allah toowɗo wi'i e muuyɗe:

﴿...فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا﴾

(kala muuyɗo jogitoo artirde to joomii mum) (ah naba'a:39) O wi'i:

﴿...فَأۡتُواْ حَرۡثَكُمۡ أَنَّىٰ شِئۡتُمۡۖ...﴾

(ngaree ngessa mon no muuyir ɗon) (al baqara : 223) O wii e bawɗe:

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ...﴾

(kulee Allah kaddi baawɗe mon de nanon ɗofoɗon) (attaghaabun:16). O wi'i:

﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتۡ وَعَلَيۡهَا مَا ٱكۡتَسَبَتۡ...﴾

(Allah fawataa neɗɗo ko o waawa ko o faggitii e lobbere na wooda ni'o de ko faggitii e bone du ana woodani'o) (al baqara:286).

Ko no ko won: yo wiide kala neɗɗanke na anndi ana jogii muuyɗe e baawɗe, kanji o waɗirta, kanji o accirta, kanji o senndirta ko yanirta muuyɗe makko hono yaadu en, e ko yanata nga feeti muuyɗe makko hono regugol, joo'non muuyɗe ji'yaaɗo e baawɗe mun na yanira e muuyɗe Allah toowɗo e baawɗe mun; ngam kongol Allah toowɗo:

﴿لِمَن شَآءَ مِنكُمۡ أَن يَسۡتَقِيمَ ٢٨ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢٩﴾

(muuyuɗo e mon fo'ocoo de on muuyataa so winaa allah muuya kaŋko woni joomii kala tagoore) (ah takkwiir: 28,29) wonnoo aduna o fof ko jeyal Allah toowɗo; hu'unde wonataa ley laamu mum ngah anndal e muuyɗe mum.

Gooŋɗinde koddirooje - e ɗi sifaaji hokkata hujja dow maccuɗa woppa e tilayiijim, maa dow gollude lutti, e dow ɗum dallinoragol mum ɗum ko pene e jiile kewɗe:

Aranel: konngol Allah toowɗo:

﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ لَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشۡرَكۡنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمۡنَا مِن شَيۡءٖۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ حَتَّىٰ ذَاقُواْ بَأۡسَنَاۗ قُلۡ هَلۡ عِندَكُم مِّنۡ عِلۡمٖ فَتُخۡرِجُوهُ لَنَآۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا تَخۡرُصُونَ ١٤٨﴾

(ɓeen reentinɓe Allah e tanaa mum wi'an so Allah muuyi min rentintaa mo e tanaa minen e

abbiraaɓe amen fuh men harmintaa fey hu'unde hono nih ɓen ardiiɓe feniri fa'a ɓe meeɗi baasi amen wi'u yalla oɗon mari ganndal dey yaltinanon min ngal on laataaki so wonaa jokkooɓe jikke on laataaki so wonaa oɗon pewa)

(al ann'aam: 148) So ɓe na joginoo hujja e koddirooje Allah meennataaɓe ba'asi mum.

Ɗiɗoɓel: konngol Allah toowɗo:

﴿رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ١٦٥﴾

(nulaaɓe weltinooɓe jeertinooɓe ngam fati yimɓe jogoo hujja dow Allah caggal nulaaɓe Allah heray yo jaaliiɗo ñeeñɗo) (an nisaa: 165) So tawii no koddirooje yo hujja wonan'de luttuɓe o riwtortaako neleede nulaaɓe; sabi luttal caggal neleede maɓɓe na yanira koddirooje Allah toowɗo.

Tatoɓel: ko Bukhaarii e Muslim fillii - lafzu on na woodani bukhaari - iwde e Ali ɓi abii ɗaalib Allah wele wi'ide Annabiijo -juulde e kisal e mum- wi'i: " kala go'oto e mon fof joodorde mum na winndaa ley yiite maa ley al jenna" gorko go'oto e maɓɓe wi'i: yaa Nulaaɗo ndelle men tuugoto hoddiro tan na? O wi'i: " patti, ngollee ho mo fof na newnanee ko taganaa" refti o janngi:

﴿فَأَمَّا مَنۡ أَعۡطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ٥﴾

(oon hokkitirɗo so huli Allah) (al leyli:5) E

konngol Muslim: " kala mon fof na newnanaa ko taganaa" nulaaɗo -juulde kisal e mum- yamiri golle, o haɗi tuugaade koddirooje.

Nayoɓel: Allah yamiri maccuɗo o haɗiɗum, o jappay ɗum so wonaa ko waawi, Allah toowɗo wi'i:

﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ...﴾

(kulee Allah kaaɗɗi bawɗe mon de nanon ɗoftoɗon) (Attaghaabun:16). O wi'i:

﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ...﴾

(Allah fawataa woŋki so wonaa bawɗe mum)

(al baqara: 286) So tawii jeyaɗo wo doolɗete dow gollal naa o jappeno ko o waawa tilaade e mum, de ɗum yo pene; ɗum waɗi so waɗii luttal dow majjere, maa gejjii, maa doolɗeede; junuubu walaa e mum; sabi o yeldiniiɗo.

Joyoɓel: koddirooje Allah yo sirru suuɗaaɗo anndataake so wona nde hoddiro yani, de muuyɗe jiyaaɗo ana ardii golle mum; nden golle mum mahataako dow ganndal koddirooje Allah, on saanga hujjiragol mum hoddiro riiwtoo; sabi neɗɗanke maraa hujja e ko anndaa

Jeegoɓel: eɗen nji'a neɗɗaŋke na himmira e ko hawrantaɗum ley fiinaanuuji aduna mum; faa o heɓa ɗum, o accataaɗum fa'ade e ko hawrantaa mo, dey o wiya yo koddirooje; ko waɗi so omo acca ko nafata o e fiinaanuuji diina makko fa'ade e ko torra ta o dey o hujjoroo koddirooje? Na ɗii fiinaanuuji

ɗiɗi wanaa go'otum?!

Hino yeru laaɓtinoowo ɗum:

So tawii neɗɗo na jogii laabi ɗiɗi: gootol ngol: na yaara o faade ngenndi ndi jiɓe: warngo, nguuyka, bonnude al hormaaji, kulol, e heege. Ɗiɗoɓol ngol: na yaare ngeenndi ndi fof ndi na yuɓɓii, ndi ndeeyʼi nde na hoolnii, e nguuree yirwuɗo, yimɓe e woŋkiiji e jawdi mu'en na teddinaa, hongol e ɗii ɗiɗi o nanggata?

Wi'ide no fii worri o jokkan laawol ɗiɗoɓol ngol yottinoowol o fa'ade e ngeenndi yuɓɓiindi marundi hoolaare ndi, huɓindan taako hakkilante fay go'oto no jokka laawol ngendi heewndi torra, e kulol, dey hujjoroo koddirooje, Ko saabi so o jokka e fii la'akaraa laawol yiite gah laawol aljenna de o hujjoroo koddirooje?

Yeru goɗɗo: e ɗen nji'a ñawɗo ana yamiree ɓamde safaare; de o yara nde, tawa woŋki mum tuuyataake nde, de o haɗee ndeendi torroori'o; nde o ɗalandi, tawa yonki makko na tuuyeendi, ɗum fuh ngam ɗaɓɓude cellal e kisndam, huɓindataako no o saloo yarde safaare, maa o niaama ndeendi torroori'o, de o hujjoroo koddirooje, Ko saabi so neɗɗanke yoppa ko Allah e nulaaɗo mum yamiri maa du waɗa ko Allah e nulaaɗo mum haɗi rewtii hujjoroo koddirooje?

Jeɗɗoɓel: wiide hujjortooɗo koddirooje dow ko yoppi e tilsuɗi, maa ko golli e lutti, so taweede

neɗɗaŋke tooñii'o nangi jawdi makko, maa bonni alhorma makko, dey hujjorii koddirooje, de wi'i: fati ñinŋan tooñange an oo yo koddirooje Allah non hujja mum jaɓataake, Ko saabi so hujjoraade koddirooje jaɓataake ley tooñde tanaa mum, dey o hujjoroo ɗum ley bonnude hakke Allah toowɗo?!

Ana jaŋtee wiide amiiru gooŋɗinɓe umaru ɓi khaɗɗaabi weluye Allah e makko o waddanaa gujjo haanduɗo e taƴeede junngo; o yamiri junngo mum taƴee de o wi'i: seese yaa Amiiru gooŋɗinɓe, minkoy yo koddirooje Allah wujjinikam; Umaru wi'i: minen duu koddirooje Allah taƴntamen.

Gooŋɗinal koddirooje na mari tinooji mawɗi, ana jeyaa heen:

Aranel: tuugaade Allah toowɗo so aɗa waɗa sababuuji, fati o tuugoo sababu on e hoore mum; sabi kala huunde na doga ley koddirooje Allah toowɗo.

Ɗiɗoɓel: pati neɗɗanke haawo hoore mun so haaje mun hunntike; sabi heɓugol ɗum yo neema iwruka to Allah toowɗo dow ko o hoddiri e sababuuji moƴƴere e mbelu ko'u, haaweede makko hoore makko na yeggintina o yettude ne'ema.

Tatoɓel: deeƴere, e sultere woŋkki e dow ko koddirooje Allah dogata dow mum; o suŋilirtaa faatagol ko o yiɗi, heɓude torra; sabi ɗum yo e koddirooje Allah toowɗo on jogiiɗo maral kammuuji e leyɗe, ɗum yo woodoojum goorugal fof

ala, e ley ɗum Allah toowɗo wi'ata:

﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٢٢ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ٢٣﴾

(masiiba kala heɓuɗo on dow leydi maa ley yonkiiji mon fof ɗum na winndii ley dewtere ye'eso tageede woŋkiiji wi'ide ma ɗum na newii dow Allah ngam fati suneɗom dow ko waasuɗon pati seyoroɗon ko Allah hokki on Allah yiɗaa kala ñaaƴoowo basotooɗo) (al hadiid: 22- 23)

«عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ».

Annabiijo -juulde e kisal e mum- wi'i: " kaayeefi woodanii fi muumini kala fiimakko fuh yo moƴƴere, hay go'oto heɓay ɗum so wonaa muumini, so seyo warii e makko o yetta ɗum wonana o moƴƴere, so torra heɓii o, o sawro ɗum laatanoo'o moƴƴere ".

Pelle ɗiɗi majjii e hoddiro:

Wo'otere nden woni: jabiriyaŋkooɓe wi'iɓe: jeyaaɗo yo dolɗaaɗo dow golle mum, o ala hen muuyɗe o ala baawɗe.

Ɗiɗoɓel: qadariyankooɓe ɓeen wi'iɓe: jeyaaɗo yo teelduɗo e golle mum e immaaɗe, e baawɗe, muuyɗe Allah e koddirooje mum walaa hen tabe.

Ruɗɗitidde dow fedde aranndeere

(jabari'yaŋkooɓe) bangal saria e ko woodi:

Taw e sariya: Allah toowɗo tabitananii jeyaaɗo immaaɗe e muuyɗe, o ɓeydi hen golle, Allah toowɗo wi'i:

﴿...مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنۡيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَۚ...﴾

(ana e mon on jiɗɗo aduna ana e mon on jiɗɗo la'akaraa) (aal immraan: 152).

De Allah toowɗo wi'i:

﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ...﴾

(wi'u goonga iwde e jooma oon muyɗo gooŋɗina oon muyɗo yedda minen min rootanike wonan'de tooñooɓe yiite nge kokooji mum fiiltiiɓe) al aaya

(al kahaf:29). Allah toowɗo wi'i:

﴿مَّنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا فَلِنَفۡسِهِۦۖ وَمَنۡ أَسَآءَ فَعَلَيۡهَاۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ٤٦﴾

(oon golluɗo moƴƴere yo hoore mum waɗani oon golluɗo fankarde yo hoore mum waɗi joommaa laataaki tooñoowo jeyaaɓe) (fussilat: 46).

Ko woodi: kala neɗɗaŋke na anndi ko seendi hakkunde golleeji mum cuɓaaɗi ɗiin ɗi'o waɗirta e muuyɗe makko: hono ñaamde, e yarde, e sottude e soodude, e ko yanata e mum gah immaaɗe makko: hono regugol ngam jonntere, e saamude iwde dow bene, ley aranel ngel kaŋko waɗi e suɓaade makko gah, doolɗeede ,ley ɗiɗoɓel ngel o wonaa cuɓiiɗo, o immanaaki ko yani e makko.

Ruɗɗitidde dow fedde ɗimere nde(al qadariya) banngal sariya e hakkille:

Banngal sariya: wi'ide ma Allah toowɗo oo woni takɗo kala hu'unde, de kala hu'unde na laatoro e muuyɗe makko, Allah toowɗo ɓanginii ley deftere mun wi'ide golle jiyaaɓe na yanira muuyɗe makko Allah toowɗo wi'i:

﴿...وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقۡتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِم مِّنۢ بَعۡدِ مَا جَآءَتۡهُمُ ٱلۡبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخۡتَلَفُواْ فَمِنۡهُم مَّنۡ ءَامَنَ وَمِنۡهُم مَّن كَفَرَۚ وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقۡتَتَلُواْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفۡعَلُ مَا يُرِيدُ﴾

(so Allah muuyi ɓeen wonnɓe caggal maɓɓe mbarondirtaa caggal nde daliili ɓannguɗo ari e maɓɓe joon non ɓe luurrii ana e maɓɓe gooŋɗin'ɗo ana e maɓɓe oon k'eefordirɗo wonno Allah muuyuno ɓe mbarondirtaa kono Allah ko muuyi waɗata) (al baqara: 253),

Allah toowɗo wi'i:

﴿وَلَوۡ شِئۡنَا لَأٓتَيۡنَا كُلَّ نَفۡسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنۡ حَقَّ ٱلۡقَوۡلُ مِنِّي لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ١٣﴾

(so min muuyi naa min hokku kala woŋki kanndey mum joon non konngol selli iwde ɗo am wi'ide maa mi hebbinirin yiite (jahannama) ginnaaji e yimɓe kala) (ah sajaade:13).

To bannge hakkille: aduna oo fof ana ley jeyal Allah toowɗo, neɗɗaŋke ley oo aduna; kanko yo jeyaaɗo Allah toowɗo, huɓindataako jeyaaɗo no

firritoo ley jeyal jeyɗo so wona e duŋeemum, e muuyɗe mum.

pa'andooje fiɓnde islaamiyaŋkoore.

Ko Haɓɓere firti bangal (haala aaraɓɓe): ana wellitee e ma'anaaji, ana jeyaa hen: (tonkeere darnete ngam fa'a werre, e kala hu'unde fa'andaande).

De immaaɗe haɓɓere al silaamagal: fa'andaare mayre, e kaattooɗe tedduɗe, pawiiɗi dow nangude haɓɓere, e ɗi keewi e ɗi noonnɗini, ana jeyaa hen:

Aranel: laɓɓin'de anniya e dewal ngam Allah tan; sabi kaŋko woni takɗo deennto walanaa'o, de tilsi no fa'andaare e dewal laatanoo'o kaŋko tan.

ɗiɗoɓel: rimɗin'de hakkille e miijo iwde e jumpe ɗe yuɓɓaaki immoriiɗe ferwere ɓernde iwde e ndee haɓɓere; sabi mo ɓernde mum ferwi iwde e mayre joomun naa ɓoolɗuɗo ɓernde e kala haɓɓere yo rewoowo keɓal aduna tan, maa du yo jiɓiiɗo ley majjereeji banngal kaɓɓe, e peneeji.

Tatoɓel: fowtere woŋki, e miijo, pati hul woŋki, pati jiɓa ley miijo; sabi ndee haɓɓere ana soɗondira muumini e joomum; de o yarroo ɗum yo joomiraaɗo pewjoowo, laamiiɗo yamiroowo; nden ɓeernde makko deeƴa e koddirooji makko, ɓernde makko yaajana al silaamagal; o ɗaɓɓirtaa battital iwde e al silaamagal.

Nayoɓel: sellude fa'andaare e golle ƴuwde e

ooñaade ley dewal Allah toowɗo, maa du gollidin'de e tageefo; sabi ana jeyaa e erseesi mum goonɗin'de nulaaɓe, ko mooɓi jokkude laawol maɓɓe ngol kisal ley fa'andaare e golle.

Joyoɓel: haɓɓitaare e tinnitaare ley fiinaanuuji, tawa o mursataa fartannga lobbo so wonaa o nawtoroo ɗum; ngam jikkude baraaji, o yi'ataa nokku junuubu so wanaa o woɗɗitoo ɗum; ngam kulol jukkungo; sabi ana jeyaa e erseesi mun gooŋɗin'de immital, e mbarjaari dow golle.

Allah toowɗo wi'i:

﴿وَلِكُلّٖ دَرَجَٰتٞ مِّمَّا عَمِلُواْۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعۡمَلُونَ ١٣٢﴾

(ana woodani kala darajaaji iwde e ko ɓe golli jooma laataaki na solindii iwde e ko ɓe ngollata)

(al ann'aami: 132)

«الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ، احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَلَا تَعْجِزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللَّهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ؛ فَإِنَّ (لَوْ) تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ».

Annabiijo -mo jam e kisal e mum- toyʏ'ini dow ndee kaattoode ley konngol mum: " muumini jakawɗo ɓuri moyʏ'ude e yiɗeede to Allah illa e muumini lohuɗo, ɓe fof moyʏ'ere ana e maɓɓe, jootu e ko nafete, faftinoroɗaa Allah, pati ronkaa, so won ko heɓi ma pati wi'aa: soni mi waɗiino nih maa nih na mbaɗno nii e nii, joon'non wi'i: Allah hoddiri

de ko muuyi o waɗata; sabi (soni) ana uddita golle seyɗaani" muslim fillii.

Je'egoɓel: tafude tomottaare yakawnde nde na waɗa kaddi bawɗe mum tiiɗɗe e newiiɗe ley tabintinde diina mun, e tekkinde nuyle makka, nga feeti e hilleede ko heɓataɗum ley ngol laawol, e ley ɗum Allah toowɗo wi'ata:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿١٥﴾﴾

(muumini'en gooŋɗin'ɓe Allah e nulaaɗo rewti ɓe sikkitaaki de ɓe waɗiri jawdi maɓɓe e woŋkiiji maɓɓe jihaadi ley laawol Allah ɓee ngoni gooŋɗuɓe) (al hujjraat:15).

Jeɗɗoɓel: heɓude mbel ko'u aduna e laakaraa sabi moƴƴinde gooto gooto e jama'aaje, e heɓude mbarjaari, e teddeengal, e ley ɗum Allah toowɗo wi'ata:

﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾

(oon golluɗo moƴƴere so gorko maa deɓɓo de tawa o muumini naa men wuurnu'o ngurndam moƴam maa min mbarjo'ɓe mbarjaari maɓɓe e ko ɓuri fof ŋarɗude e ko ɓe ngollatnoo) (an nahal: 97).

Ɗuum yo yoga e pa'andaje fiɓnde al silaamagal, eɗen ndaarda allah toowɗo tabintinana'enɗe, enen e kala al silaami en; wi'ide ma kaŋko o dokko

sooninke (teddudɗo), kala jettooje tabitanii Allah jom tageefo.

De juulde e kisal woni dow annabiijo muhamad e dow koreeji makko e sahaabaaɓe (huppodiiɓe) makko kala.

Timmirii e kudɗol wallifiidɗo nde

Muhammad ah saalih al usaymiin.

❊❊❊

Ko nde mooɓi

Jubbannde e fiɓnde (islaamiyaŋkoore. 2
Tiitoode nde. 2
Diine islaam. 3
Dosɗe islaa. 8
Eerseesi piɓle islamiyaŋkaaje 11
Gooŋɗin'de allah toowɗo o. 13
Gooŋɗin'de maleykaaji ɗi. 29
Gooŋɗin'de defte ɗe: 35
Gooŋɗin'de nulaaɓe ɓe. 36
Gooŋɗindʏe Ñalawma cakkito 44
Gooŋɗin'ɗe hoddiro 63
pa'andooje fiɓnde islaamiyaŋkoore. 74

❋❋❋

ff71v1.0 - 26/10/2026

رئاسة الشؤون الدينية بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

رسالة الحرمين

Message of The Two Holy Mosques

Guidance content for the visitors of the Holy Mosque and the Prophet's Mosque in languages